International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences
Vol: 1 Issue: 2 ISSN: 2636-8137 Summer 2018

DIŞ TİCARETTE ÜLKE REKABET GÜCÜNE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN ETKİSİ: OECD ÜLKELERİNDE UYGULAMA[1]

Adnan ÖZDEMİR[2]

Özet

İktisat literatüründe genel olarak dış ticaretin ülke ve dolaylı olarak dünya refahına olumlu etkisi olduğu kabul edilmektedir. Çok Uluslu Şirketler en uygun üretim faktörlerini içinde barındıran ülkeleri keşfetmek için uğraşırken, ülkeler de uluslararası sermayeyi kendilerine çekmek için çaba sarf etmektedirler. Ülkelerin dış ticarette rekabet gücünü etkileyen çeşitli unsurların yanı sıra iş yapma kolaylığını temsilen ekonomik özgürlükler de önemli bir değişken olarak görülmektedir. Teorik çalışmalar ışığında ekonomik özgürlüğün yüksek olduğu ülkelerin uluslararası ticarette daha rekabetçi olacağı öngörülmektedir. Bu çalışmada konuyla ilgili teorik tartışmalar açıklanmış ve ampirik olarak geçerliliği test edilmiştir. Bu amaçla OECD bünyesindeki ülkelerin 1995-2015 dönemine ait ekonomik verileri kullanılmıştır. OECD'yi oluşturan ülkelerin farklı ekonomik özgürlük ve gelişmişlik seviyesine sahip olmasından kaynaklı OECD ülkeleri yüksek ve düşük puanlı ülke grupları adı altında iki sınıfa ayrılmıştır. Çalışmada Heritage Vakfının hazırladığı Ekonomik Özgürlükler Endeksi ile WDI, OECDSTAT ve UNCTAD'ın yayınladığı Cari Denge/GSYİH, Dış Ticaret Hacmi/GSYİH ve ülkeye giren Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYİH verileri arasında ikinci kuşak panel birim kök ve eşbütünleşme testleri uygulanmıştır. Yüksek ekonomik özgürlük puanına sahip ülkelerde ekonomik özgürlüklerin Cari Denge/GSYİH ve Dış Ticaret Hacmi/GSYİH oranları ile arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu tespit edilmişken, Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYİH oranı ile eşbütünleşme ilişkisi ortaya konulamamıştır. Ancak düşük puanlı ülkeler için ekonomik özgürlüklerin her üç değişkenle eşbütünleşik bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Özgürlükler, Eşbütünleşme, Panel Birim Kök, Rekabet Gücü

IMPACT OF ECONOMIC FREEDOM ON COMPETITIVE ADVANTAGE OF THE COUNTRY IN TRADE: IMPLEMENTATION IN OECD COUNTRIES

Abstract

In the economics literature, foreign trade is considered to have a positive impact on the country and indirectly to the World welfare. While multinational companies are trying to discover countries that have the most valuable production factors, so does countries are trying to attract foreign direct investment to their countries. There are various factors that affect the competitiveness of the countries in foreign trade. The economic freedoms mostly implies the ease of doing business abroad are seen as a important variable. In the light of theoretical studies, countries with high economic freedom are expected to have a competitive advantage in international trade. In this study, theoretical discussions on the subject were explained and empirically validated. For this purpose, economic data from the countries within OECD for the period 1995-2015 were used. Based on the level of economic freedom and development, OECD countries are divided into two categories as high and low scores countries. In this study, second-generation panel unit root and cointegration tests were used between the economic freedoms index prepared by the Heritage Foundation and the Current Balance/GDP, Foreign Trade Volume/GDP and Foreign Direct Investments/GDP data published by WDI, OECDSTAT and UNCTAD. As for countries with high scores, there was a correlation between the economic freedom and Current Balance/GDP and Foreign Trade Volume/GDP, while there was not any correlation with the ratio of Foreign Direct Investment/GDP. However, for countries with relatively low scores, economic freedom have been found to have an integrated relationship with all three variables.

Key Words: Foreign Direct Investment, Economic Freedom, Cointegration, Panel Unit Root, Competitive Advantage

Makale Gönderim Tarihi / Received	: 27.06.2018
Makale Kabul Tarihi / Accepted	: 29.06.2018

[1] Bu çalışma, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Uluslararası Ticaret Bilim Dalı'nda doktora tezi olarak sunulmuştur.

[2] İstanbul Ticaret Üniversitesi Doktora Öğrencisi, abozooglu@gmail.com

1. Giriş

Teknolojik gelişmelerin hız kesmeden devam etmesiyle beraber, küreselleşme dünyaya giderek daha fazla yayılmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle ülke ekonomileri birbiriyle bağımlı hale gelmiştir. Ülkeler arasındaki ticaret, küreselleşmeye ivme kazandıran faktörlerin başında gelmektedir. Uluslararası mal ve hizmet ticareti ile beraber doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY), küreselleşmenin en önemli özellikleri arasındadır. DYY, ülke ekonomilerinin gelişme ve büyümelerini gerçekleştirmesi ile beraber sürdürülebilir bir büyümenin sağlanmasında önemi göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerin başlıca sorunu olan sermaye yetersizliğinden kaynaklı istenen büyümeyi gerçekleştirememe durumlarında, ülkeye DYY girişi daha da büyük önem arz etmektedir.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, DYY kaynaklı ülke ekonomilerine giren sermayeden dolayı yaratılan yeni fiziki yatırımların, ev sahibi ülke ekonomisinde ekonomik büyümeye yol açtığı görülmektedir. DYY sayesinde ülkeye sağlanan sermaye girişinin yanında, yeni istihdam sahaları yaratılmakta, ayrıca üretim bilgisi ve teknoloji ile yönetim bilgisi ve küresel iş deneyimi transfer edilmektedir. DYY genel itibariyle Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) tarafından yapılmaktadır. ÇUŞ yatırım yapmayı planladıkları ülkelerde birden fazla faktörü göz önünde bulundurmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik belirsizliklerin düşük, ekonomik özgürlüklerin yüksek, bürokratik engellerin minimize edilmiş, devlet müdahaleciliğin hiç olmadığı veya çok az olduğu, hukuk üstünlüğün en yüksek ve serbest piyasa ekonomi şartlarını içinde barındıran ülke ekonomilerini tercih etmektedirler.

DYY'nin baz aldığı önemli göstergelerin arasında ekonomik özgürlük seviyesi de bulunmaktadır. Özgürlük kavramı hukuksal olarak, kazanılan kişisel varlıkların seçiminde veya devredilmesinde hiçbir kısıtlama, baskı ya da yükümlülüğün olmaması manasına gelmektedir. Ekonomik özgürlük kavramı ise, ekonomik işlemler esnasında bireylerin veya şirketlerin herhangi bir sınırlama veya baskı hissetmemesine atıf yapmaktadır. Ekonomik açıdan özgür bir toplumda, bireyler istedikleri gibi çalışma, üretim, tüketim ve yatırım yapma konularında tamamen serbesttir; devlet veya hükümet, emek, sermaye ve malların serbest dolaşımına izin vermektedir.

Bu çalışmada ekonomik özgürlükler ile DYY, Cari Denge ve Dış Ticaret Hacmi arasında ilişki olup olmadığı, OECD ülkeleri örneklemi üzerinden incelenmiştir. Bu amaçla verilerde 1995'ten bu yana Heritage Vakfı ile Wall Street Journal tarafından yıllık olarak yayınlanan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeks raporundan faydalanılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar, Cari Denge, Dış Ticaret Hacmi ve GSYİH ile ilgili verilere de WDI, OECDSTAT ve UNCTAD'ın istatistik veri tabanından ulaşılmıştır. Analizin kapsadığı zaman aralığı 1995-2015 dönemi olup, bu dönemin seçilme nedeni, söz konusu ülkelerin tamamı için ekonomik özgürlükle ilgili verilerin eksiksiz olarak o dönemde yayınlanmış olmasıdır. Çalışmada ayrıca Ekonomik Özgürlükler Endeksi'ndeki puanlarına göre OECD bünyesindeki ülkeler yüksek ve düşük puanlı olarak ikiye ayrılmış ve her analiz tekrarlanmıştır.

2. Ekonomik Özgürlük Kavramı

Özgürlük bireyin herhangi bir şekilde zorlanma ve kısıtlamaya tabi olmadan düşünme ve davranışta bulunma durumunu ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle bireyin her tür dış etkiden bağımsız olarak karar alabilmesi, seçim yapabilmesi ve hareket edebilmesi anlamına gelmektedir. Ekonomi literatüründe liberal akımın kurucularından John Staurt Mill, özgürlüğü "adına layık biricik özgürlüğün, başkalarının özgürlüğünü kısıtlamaya kalkışmamak ya da onların özgürlüğe kavuşma çabalarını engellememek kaydıyla kendi iyimizi kendi bildiğimiz biçimde gerçekleştirmek" şeklinde tanımlamaktadır (Mill, 2001:16).

John Staurt Mill bireyin özgürlüğü tanımı üzerinden liberal ekonomi yaklaşımına geçişte; i.) Bireylerin seçim ve kararlarını yapmaları, ii.) Bireylerin istek ve inançlarının kendilerine ait olması, iii.) Geleneksel inançlara eleştirel yaklaşım, iv.) İnançları yenileyebilme yetisi üzerine vurgu yapmaktadır. Mill bireylerin özgürce fikirlerini ifade etmeleri ve hakikatı aramaları sayesinde 'bir stok olarak' toplumda gerçekliğin büyüyerek toplumsal refahı da arttıracağına inanmaktadır. Özgürlüğün sınırı bir başkasının özgürlüklerinin engellenmemesidir. Toplumlara özgürlükler bağlamında düşen görev, bireylere hiç bir müdahalede bulunmaksızın sadece bu sınırların kurulması ve korunmasıdır (Ak, 2015:38).

Ekonomik özgürlük tanımı kavramsal olarak esasında karmaşıktır ve bir kaç yönden ele alınması gerekmektedir. Ekonomik özgürlük bireylerin yasal olarak elde ettikleri kişisel mülklerini takas etmede, el değiştirmede, bir başkasına devretmede, her tür işleme tabi tutmada bağımsız olmaları anlamına gelmektedir (Badri vd 2017:85). Heritage Vakfının tanımında ise ekonomik özgürlük, bireylerin ürün ve hizmetleri üretme, dağıtma ve tüketmede bağımsızlığı vurgusu yer almaktadır. Bu yaklaşımda iki faktör söz konusudur. Özgürlük, bireyin davranışlarında her tür baskıdan ve kısıtlamadan uzak olması, ekonomi ise üretim bölüşüm ve tüketim ile ilgili kavramdır. Bu durumda ekonomik özgürlük tanımının bu iki faktörü birleştirmesi gerekmektedir (Heritage Vakfı, 2018:2).

Ekonomik özgürlük tanımlarında ortak olan hususlar genel olarak kişisel mülkiyet ve piyasa mekanizmasının işleyişi üzerinedir. Bireyler kendi mallarının malikidir ve tüketim üretim ve bölüşüm kararlarında bağımsız hareket etmelidirler. Bu özgürlüklerin hükümet gibi dış faktörler tarafından kısıtlanmaması ekonomik özgürlüğün en temel koşulu olmaktadır. Burada tabii ki mülkiyet haklarının örneğin hırsızlık gibi yasal olmayan yollarla elde edilmemiş olması gerekmektedir (Badri vd.2017:87). Hükümetlerin ve yasa koyucuların ekonomik özgürlüklerin sağlanması ve devamı bağlamında temel rolleri ise bireysel mülkiyet haklarının korunmasıdır. Hükümetlerin bunun dışındaki her tür müdahalesi özgürlüğü kısıtlayıcı nitelikte olacaktır. Bu nedenle ekonomik özgürlük en az hükümet/kamu müdahalesi ile eş anlamlıdır (Verner, 2015:152).

Akademik çalışmalarda ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme, kalkınma ve insani gelişme göstergeleri ile ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır. Ancak bu çalışmalarda nedensellik yönü ve dışsal faktörlerin etkileri önem arz etmektedir. Ekonomik büyümeyi belirleyen birçok faktör vardır, ekonomik özgürlüklerin varlığı bu faktörlerden sadece bir tanesidir. Örneğin "Determinants of Economic Growth" adlı kitabında, Barro, ekonometrik modeller aracılığıyla ekonomik büyümeyi belirleyen faktörleri incelemektedir. Barro'nun çalışmasında düşük kişibaşı milli gelire sahip ülkelerin hızlı ekonomik büyüme ivmesi yakaladığı, gelişmiş ülkelerin seviyesine geldiklerinde ise normal büyüme trendine döndükleri belirtilmektedir. Bu yakınsamanın ülke ekonomilerinin uzun vadeli beşeri sermaye, yatırım oranı, bölgesel faktörler gibi bir dizi içsel ve dışsal faktöre bağlı olduğunu aynı zamanda modele dahil ettiği demokratik gelişmişlik düzeyi, gelir dağılımı, gibi faktörlerin de önemli derecede etkili olduğunu belirtmektedir (Barro, 1998:13).

3. Ekonomik Özgürlüklerin Ölçülmesi

Ekonomik özgürlüklerin dünya çapında ülkelerin karşılaştırılmasını sağlayacak şekilde endeks üzerinden sunulması başlıca iki kuruluş tarafından yapılmaktadır. Bunlar Heritage Vakfı ve Fraser Enstitüsüdür.

Washington D.C. - ABD merkezli düşünce kuruluşu olan Heritage Vakfı tarafından yıllık olarak hazırlanan Ekonomik Özgürlük Endeksi, 12 özgürlük alanı için ve 186 ülkeyi kapsayacak şekilde oluşturulmaktadır. Vakıf, endeksi oluştururken ekonomik özgürlükleri 4 ana başlık altında ve 12 adet

nicel ve nitel faktör üzerinden ele almaktadır. Bu faktörler geniş anlamda aşağıdaki şekilde gruplandırılmaktadır: (Heritage Vakfı, 2018:12).

i. Hukukun üstünlüğü (mülkiyet hakları, kamusal bütünlük, adli etkililik)

ii. Kamunun Hacmi (kamu harcamaları, vergi yükü, mali sağlamlılık)

iii. Düzenleyici etkinlik (iş özgürlüğü, emek özgürlüğü, parasal özgürlükler)

iv. Serbest piyasa (ticari özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, finansal özgürlük)

Bu gruplar içerisindeki her bir özgürlük bileşeni 0 ile 100 arasında puan ile ölçeklendirilmekte, 0 en kötü, 100 en iyi durumu ifade etmektedir. Eşit ağırlıklı ölçekler üzerinden ülke ekonomik özgürlük puanı belirlenmektedir.

Tablo 1. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Sınıflandırması

Endeks Skoru	**Ekonomik Özgürlük Düzeyi**
80-100	Özgür
70-79,9	Büyük ölçüde özgür
60-69,9	Kısmen özgür
50-59,9	Büyük ölçüde özgür değil
0-49,9	Bastırılmış

Kaynak: http://www.heritage.org/index/ranking Erişim:26.05.2018

Heritage Vakfı 2008 raporunda oluşturulan endeks 12 altbileşenden oluşmaktadır. Bu altbileşenler ve açıklamalar şu şekildedir (Haritage Vakfı, 2018:11-15).

1. Mülkiyet Hakları: Çalışan ve yatırımcıların özel mülk ve servet edinme haklarının devlet tarafından yasalarla güvence altına alınmasıdır. Yasalarla korunmuş mülkiyet hakları, vatandaşların girişimcilik aktiviteleri, tasarruf ve uzun dönem plan yapma güvencesini sağlamaktadır. Mülkiyetin yasal olarak korunması ne derece kesin ise, ülkenin mülkiyet hakları puanı da o derecede yüksek olmaktadır. Aynı şekilde; hükümetin özel mülkiyeti kamulaştırma rejimi ne kadar yüksek ise, ülkenin mülkiyet hakları puanı da o derecede düşük olmaktadır

2. Adli Etkililik: Düzgün ve iyi işleyen yasal anayasal çerçeveye sahip ülkeler, birey haklarının, güçlü hükümet ve partiler dahil, ihlal edilmesine karşı korumaktadır.

3. Kamu Bütünlüğü: Farklı kültürel ve sosyal grupların içiçe girdiği ülkelerde yolsuzlukların tanımının yapılamaması ve önüne geçilememesi durumunda, bireylerin ekonomik özgürlükleri açısından yeni belirsizlikler ve güvensizliklikleri ortaya çıkarmaktadır.

4. Vergi Yükü: Vergi yükü, gelir vergisi ve vergi gelirlerinin GSYİH içerisindeki payı ile değerlendirilmiştir. Hükümetler, ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesi yoluyla mali yükler yaratabildiği gibi, nihayetinde vergilerle ödenmesi gereken kamu borçları nedeniyle de bu yükleri yaratabilmektedir.

5. Kamu Harcamaları: Tüm kamu harcamalarını tüketim ve transferlerle birlikte içermektedir. Tüm kamu harcamaları ekonomik özgürlüklere zarar vermemektedir. Bazı kamu harcamaları (altyapı

çalışmaları, ar-ge yatırımları, insangücü yetiştirmek gibi)yatırım olarak kabul edilebilmektedir. İdeal olanı, devletin mutlak minimum harcama yaparak yalnızca kamu mallarını sağlamakla yükümlü olmasıdır. Yüksek kamu harcamaları yüksek vergilere yol açmaktadır.

6. Mali Sağlamlılık: Devlet bütçesinin bir ölçütüdür. Yetersiz hükümetlerin yanlış mali politikalarından kaynaklı ortaya çıkan cari açığın genişlemesi ve artan borç yükü, ülkenin mali sağlamlılığını aşındırmaktadır

7. İş Özgürlüğü: İş kurma, çalışma ve bir işyerinin kolay ve hızlı açılıp kapanabilme yeteneğinin bir göstergesidir. Devlet tarafından uygulanan gereksiz düzenlemeler, serbest girişimci için en yaygın engeller olarak kabul edilmektedir. Düzenliyici kurallar bu özgürlüğü kısıtlamaktadır.

8. Emek Özgürlüğü: İşçi ve işverenlerin herhangi bir devlet kısıtlaması olmadan faaliyet gösterebilme yeteneğinin bir ölçütüdür. Katı emek düzenlemeleri, işveren ve işçilerin müzakere imkanlarını sınırlandırmaktadır.

9. Parasal Özgürlük: Fiyat istikrarının bir ölçütüdür. Enflasyon ve fiyat kontrolleri piyasa faaliyetlerine zarar verici etkenler olup tam bağımsız merkez bankası ve düşük enflasyon ekonomik özgürlükleri artırmaktadır. Herhangi bir hükümet miüdahalesi olmadan elde edilen fiyat istikrarı serbest piyasa için ideal devlet şeklini yansıtmaktadır.

10. Ticaret Özgürlüğü: Tarife ve tarife dışı engellerin olmamasının bir ölçütüdür. Ticaret özgürlüğü bir ekonominin, dünyanın diğer bölgelerinden mal ve hizmet ithalatına ne kadar açık olduğunu ve bireylerin uluslararası piyasalarda alıcı ya da satıcı olarak ne kadar serbest hareket edebildiğini göstermektedir.

11. Yatırım Özgürlüğü: Sermayenin serbest dolaşımının bir ölçütüdür. Başta yabancı sermaye olmak üzere, şirketlerin ve bireylerin herhangi bir devlet müdahalesi olmadan serbestçe yatırım yapma özgürlüğüdür.

12. Finansal Özgürlük: Bankaların hükümetten bağımsızlığının ve güvenirliğinin bir ölçütüdür. Finans sektörünün güvenilirliği ve devletin bu sektör üzerindeki kontrolünün bir değerlendirmesidir.

Ekonomik özgürlükler endeksi, refah artışına giden en kestirme yolun ekonomik özgürlüklerden geçtiğini ortaya koymaktadır. Bireysel özgürlükler, kişilerin hayat tercihlerindeki özgürlükleri ile birlikte refah artışı sağladığı gibi ülkelerin de ekonomik özgürlükleri ile birlikte büyüme, istihdam ve ekonomik refah artışlarındaki iyileşme ortaya konulmaktadır.

2018 yılı için endeks bulguları incelendiğinde birçok ülke skorlarında geçen yıllara oranla iyileşme görülmektedir. Küresel özgürlük ortalaması da 24 yıllık endeks tarihinin zirve noktasına ulaşarak 61,1 puan almıştır. 186 ülkenin özgürlük skoru içerisinde 102 ülke önceki yıla göre daha iyi durumda iken 75 ülke daha kötüleşmiş 3 ülkenin skoru ise değişmemiştir. 6 ülke 80 puan üzerinde puan alarak en özgür ülkeler grubunda yer alırken, izleyen 28 ülke oldukça özgür olarak sıralanmış ve 70-80 arasında puan almıştır. Daha sonra gelen 62 ülke 60-70 arasında puanlar alarak göreceli özgür ülkeler grubuna girmiştir. Buna göre toplam 96 ülke ekonomik refah ve zenginlik yolunda bireylerine ekonomik özgürlük ortamı sunmaktadır Yelpazenin diğer yanında yer alan 84 ülkede ise ekonomik özgürlük 60 puanın altında gösterilmektedir. Bunların 63'ü 50-60 arası puan alarak göreceli olarak özgür olmayan ülkeler grubunu oluşturmaktadır. Kalan 21 ülkede ise ekonomik özgürlük yerini ekonomik baskı almakta ve bu ülkeler 50 puanın altında kalmaktadırlar (Heritage Vakfı, 2018:18-27).

Heritage Vakfı'nın 2018 ekonomik özgürlükler raporuna göre, Türkiye 65.4'lük skorla kısmen özgür ülke kategorisinde yer almakta olup, dünya ortalamasının (61.1) üstünde ve ait olduğu Avrupa bölge ortalamasının (68.8) altında yer almaktadır (Heritage Vakfı, 2018:414-415). Ayrıca, Türkiye, 186 ülke arasında ekonomik özgürlüklerde 58'inci sırada yer almaktadır.

4. Dış Ticarette Rekabet Gücü Kavram ve Tartışmalar

Akademik çalışmalarda uluslararası rekabet gücü firma, sektör ve ülke düzeyinde tartışılmaktadır. Makroekonomik çalışmalarda rekabet gücü ülke bazında karşılaştırmalara konu olsa da ticaretin ana aktörü firmalar olduğu için rekabet gücünün firma düzeyinde ve mikro ekonomik analizlerle inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Diğer taraftan üretimde uzmanlaşma istihdam ve uluslararası ticaretin dengesi gibi makroekonomik sorunlar gerek firma gerekse sektörel rekabet gücünün de temel belirleyicileri arasında yer almaktadır bu nedenle ulusal rekabet gücü kavramı makro ve mikroekonominin konusunu teşkil etmektedir.

İktisadi düşünce tarihi içerisinde bir ülkenin üretim potansiyelini ve başka ülkelerle yaptığı ticaretin nedenlerini nelerin belirlediği sorusu önemli yer tutmaktadır. Sosyo ekonomik tarihsel süreç içerisinde ülkelerin dışa açık ve kapalı bir seyir izledikleri buna bağlı olarak dış ticareti engelleyen vergi ve düzenlemeler getirdikleri veya daha açık ekonomik politikalar izledikleri görülmektedir. Literatürdeki bu tartışmalar aynı zamanda liberalleşmenin bir başka deyişle ekonomik özgürlüğün kavramsal gelişiminin de tarihini oluşturmaktadır.

1500-1750'li yıllarda Avrupa'da devletleşme sürecinin doğal bir uzantısı olarak Merkantilist akımların yaygın olduğu görülmektedir. Tacir orta sınıfın baskın olduğu ve hükümet politikalarının da ülkenin sahip olduğu kıymetli madene (altın ve gümüş) bağımlı olarak tasarlandığı bir süreç olan bu dönem coğrafi keşiflerle yeni dünyadan getirilen kıymetli madenlere daha çok sahip olma ve koruma üzerine kuruludur. Bunun doğal sonucu olarak da kapalı ekonomi, dış ticarette "sıfır toplam" ve kısıtlı refahın paylaşımı anlayışının yaygın olduğu görülmektedir. Merkantilist düşünce ile dış ticarete kapalı ekonomi politikaları uygulanmış, ihmal edilen zayıf tarım ekonomisinin oluşturduğu baskı başta Fransa olmak üzere Avrupa ülkelerinde daha liberal politikaların uygulanmasına zemin hazırlamıştır (Yereli, 2003:59).

Ekonomik faaliyetlerin liberal politikalar çerçevesinde şekillenmesini savunan düşünce okulları karşılarında eleştirel ekollerin varlığına rağmen ana akım teorik arka planı oluşturduğu görülmektedir. Bu durum gelişmiş ülkelerin de izlediği politikalar ile desteklendiği için dünya ekonomisinin gelişiminde de hakim unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Fizyokratlar ve klasik iktisatçılarla başlayan daha özgürlükçü yaklaşımlar neoklasik iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir. Ancak burada tamamen piyasa temelli yaklaşım yerine piyasa başarısızlığı adı verilen sorunlara çözüm arandığı piyasanın tam rekabeti ve dolayısıyla tüm tarafların refahının maksimize edilmesi işlevini yerine getirirken tam anlamıyla her zaman ideal çözümler üretemeyeceği, asimetrik bilgi, koordinasyon eksiklikleri gibi bazı sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Bu durumda devlete düşen görevlerin neler olduğu ve büyüklüğü de literatürdeki ekolleri belirlemektedir. Örneğin Keynesyen iktisatçılar, Neo keynesyenler, Avusturya okulu gibi. Bu ekoller içerisinde 20. Yy. başında devletin ekonomik özgürlüklere yönelik kısıtlayıcı eğilimlerini eleştiren Mises ve Hayek gibi Avusturya okulu düşünürleri mülkiyet hakları, piyasada mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı, sözleşme hakları, bilgi eksikliğinin çözülmesi gibi hususları ön plana çıkartmışlardır (Hayek, 2009:9 ve Yereli, 2003:59).

Klasik iktisatçılar merkantilist ekonomi politikalarına eleştirel yaklaşım geliştirmişlerdir. Dünya algısının sıfır toplam olarak görülmesi yerine refahı arttırıcı başka politikalar arayışı içerisinde olmuşlardır. Bu anlamda ilk eleştirilerin David Hume tarafından yapıldığı görülmektedir ki fiyat-kıymet-akım mekanizması adı verilen yapı ile ülkeler ticaret fazlası ve açığı vererek birbirleri arasında kıymetli maden transferi yapmakta ve bu durum bir nevi otomatik ayarlayıcı görevi görmektedir. Buna göre bir devlet sürekli dış ticaret fazlası vererek altın rezervini arttıramaz zira karşı devlet ticaret açığı verdikçe kıymetli madeni azalacak, para arzı düşecek, fiyat seviyesi ve ücretler düşerek uluslararası rekabet gücü artacaktır. Bu durum devam ettikçe rekabet gücü artacak ve ticaret fazlası vermeye başlayacaktır (Kılıç, 2002:5).

Kıymetli maden biriktirme üzerine dayalı Merkantilizm felsefesine ikinci eleştiri Smith tarafından getirilmiştir. Smith, bir ülkenin zenginliğinin o ülkenin üretim kapasitesi (nihai mal ve hizmet üretebilme kapasitesi) ile açıklanabileceği, sadece kıymetli maden rezervinin büyüklüğü ile açıklanamayacağı görüşündedir. Smith Milletlerin Zenginliği adlı eserinde bir ekonomiyi oluşturan her bir bireyin kendi ekonomik çıkarını arttırma hedefi üzerine davrandığında bir yandan toplumsal bir düzenin oluşacağı diğer taraftan da gerek birey gerekse ikili ilişkilerde bireysel zenginlik ve toplumsal refahın artacağını savunmaktadır (Smith 2015: 410).

Smith, bireylerin kişisel çıkarları bireylerin üretim sürecinde en iyi oldukları alanda uzmanlaşmalarını sağlayacak bu da ticaretini yapacakları mal ve hizmetlerin kendilerinin en iyi uzmanı oldukları ürünlere dayalı olarak gerçekleşeceği görüşündedir. Söz konusu durumu Smith doğal eğilim olarak anlamakta ve bu doğal eğilimin genel olarak ekonomide üretkenliği de arttıracağı görüşündedir. Zira uzmanlaşma ve uzmanlaşmaya dayalı takas karmaşık ekonomik yapı içerisinde kaçınılmazdır. Bireysel üretim sürecini Smith ülke bazında da düşünmektedir. Ülkeler "mutlak olarak üstün" oldukları mal ve hizmetleri üretmeli ve ihraç etmelidirler. Burada mutlak üstünlükler en temelde mal ve hizmet üretiminin belirleyicisi olarak emek maliyeti üzerinden açıklanmaktadır. Buna göre her bir ülke birim üretim maliyeti olarak emeğin en ucuz olduğu ürünü ihraç etmelidir. Üretim maliyeti başka ülkelere göre yüksek olan ürünleri ise içeride üretmek yerine ithal ederek bu ürünlerin üretiminde istihdam edilen emeği de mutlak olarak üstün olduğu mal ve hizmet sektörlerine kaydırarak genel refahını arttırabilir. Smith dolayısıyla dış ticareti bir sıfır toplam oyunu olarak görmez daha ziyade pozitif toplam oyunu olarak değerlendirir ki karşılıklı mübadeleden her iki ülke de refahını arttırarak fayda elde etmektedir (Zimring, 2015:29)

Klasik iktisatçılardan David Ricardo, Smith'in bu tezini daha da geliştirmiştir. Ricardo, Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri adlı kitabında zengin ve yoksul ülkelerdeki altın ve emeğin göreli değerlerini belirleyen faktörleri açıklamaya çalışmıştır. (Ricardo, 1997:27). Ricardo, dış ticaretin sadece ülkelerin mutlak manada en iyi oldukları ürün ve hizmet ticareti üzerinden sağlanması yerine ülkelerin göreceli olarak da üstün olabilecekleri alanların söz konusu olduğu görüşündedir. Buna göre mutlak olarak emek maliyeti açısından dezavantajlı olan bir ülke başka bir ülkeye nispeten avantajlı durumda olabilir. Ricardo mal ve hizmet üretiminde mallar arasında girdi ihtiyacının farklılık arz ettiği durumları yakalamış ve bunun sonucu olarak da nispi üstünlüklerin sağlayacağı refah kazancını ortaya koymuştur. Mal ve hizmet üretiminin temel maliyeti olarak emek girdisi iki mal arasındaki fiyat farklılığını da açıklamaktadır. Aynı para cinsinden ifade edildiğinde iki ekonomideki aynı malın fiyat farklılığını açıklayan birçok neden söz konusu olabilmektedir. Otarşi adı verilen kapalı ekonomi durumuna göre oluşacak fiyat ile dışa açık bir ekonomide uluslararası piyasada oluşan fiyat farklılık arz edecektir. Bu durum ülkelerin rekabet gücünü de göstermektedir ki fiyat farklılıkları ticaret ve dolayısıyla refah kazancı imkanını göstermektedir (Kılıç, 2002:23).

Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler hipotezi küçük veya büyük tüm ülkeler için karşılıklı ticaretten fayda sağlayacaklarını ortaya koymakta ve her iki ülkenin ticaret ile refahını arttırabileceğini

söylemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin zengin ülkelere satabilecekleri mal ve hizmetler bulunmaktadır. Bu mal ve hizmetler Smith'in ön gördüğü üzere sadece doğal zenginliklerine dayalı olmak zorunda değildir. Ülkeler üretime dayalı endüstrilerini geliştirerek ve uzmanlaşarak ihracat ürün yelpazelerini çeşitlendirebilirler.

Klasik iktisadi akımların ülkelerin birbirleriyle neden ticaret yapmaları gerektiği ve ticaretin refahı arttırıcı etkileri üzerine tartışmalardan sonra neoklasik iktisatçılar, dış ticaretin tüketici ve üretici refahına etkilerinin analiz edildiği çalışmalar yapmışlardır. Söz konusu analizler ülkelerin gerek makroekonomik anlamda üretim imkanları eğrileri ile gerekse de bireysel iktisadi ajanlar olarak firma ve hanehalkının refahının marjinal fayda ve maliyet eğrileri ile dış ticarete açık ve kapalı olma durumlarının karşılaştırılması ile ortaya konulmaktadır. Ülkeler ticaret sayesinde üretim imkanları eğrisinin dışında bir noktada refah kazancı elde edebilmekte, tüketiciler ve üreticiler de ürün yelpazesini çeşitlendirerek daha üst refah düzeylerine ulaşabilmektedir. Analiz, uluslararası göreceli fiyat yapısının kapalı ekonomik durumundaki göreceli fiyat yapısından farklılaşması halinde ticaret imkanının oluşacağı bu farklılığın da refahı arttırıcı etkilerinin olacağı esası üzerine kurulmaktadır. Ancak analizin güçlü varsayımları bulunmaktadır. Buna göre ülkeler ve ülke içinde sektörler arasında faktör mobilitesi, faktörler arasında da dönüşüm imkanlarına yönelik güçlü varsayımlar yapılmaktadır (Appleyard 1998:127).

Uluslararası ticaret alanında çalışma yapan iki iktisatçı Heckscher ve Ohlin, üretim sürecindeki faktör yoğunluğu, firmalar arasındaki rekabet imkanı, tüketicilerin tüketimden aldıkları fayda gibi koşulları analize dahil ederek bu varsayımların farklı senaryolarla incelenebilmesini mümkün kılmaktadır. Heckscher Ohlin Modeli (HO) bu sayede dış ticaretin karşılıklı belirleyicileri olarak rekabet koşullarını ortaya koymaktadır. HO Modeline göre bir ülke görece olarak bol bulunan üretim faktörünü yoğun olarak kullanan mal ve hizmetleri ihraç edecek, görece olarak kıt üretim faktörlerini yoğun olarak kullanan mal ve hizmetleri ise ithal edecektir (Bergstrand, 1990:1218).

HO Modeli ülkelerin rekabet gücünü analiz ederken üretim faktörlerinin mevcudiyetinin ve üretim sürecinde ne yoğunlukta kullanıldığının da ortaya konulması gerektiğini tartışmaktadır. Model, Ricardo ve Smith tarafından geliştirilen basit karşılaştırmalı ve mutlak üstünlük teoremlerine ilaveten üretim faktörlerini analize dahil etmektedir. Stolper Samuelson Modeli, HO Modelini bir aşama daha ileri taşıyarak şu önermeyi geliştirmektedir: dış ticaret öncesi ve sonrası duruma göre tam istihdam koşulları altında bol ve kıt faktör fiyatları ticaret etkisiyle değişecektir. Bol olan faktör sahipleri ticaret sonucu gelirlerinin arttığını kıt olan faktör sahipleri ise azalan ticaret ile gelirlerinin azaldığını göreceklerdir. Bu durum da faktörler arası geçiş kanalları oluşturarak uzun vadede ticaretin üretim yapısını dönüştürücü etkilerini ortaya koyacaktır. Analiz, teorik zeminde bir dizi kısıtlayıcı koşulları da barındırmaktadır bunlar taşıma maliyetlerinin farklılığı ve oluşturduğu arbitraj imkanları, aksak rekabet koşulları olarak sıralanabilir (Appleyard, 1998:128). Aksak rekabet koşullarının varlığı özellikle emek piyasası için geçerli olup bol ve kıt faktör piyasasında teorinin öngördüğü esneklik gerçek hayatta söz konusu olmayacaktır. Diğer taraftan kıt faktör sahipleri dışa kapalı bir ekonomik yapılanma istiyorken bol faktör sahipleri daha özgürlükçü ekonomik yapı ve dışa açık politikaları tercih edecektir.

HO Modeli birçok ülke için test edilmiş ve tutarsızlıkları akademik çalışmalarla ortaya konulmuştur. Çalışmalar HO modellerini bir faktörde örneğin sermaye bol olan ülkelerin bu faktörü - sermayeyi yoğun kullanan ürünleri ihraç edip etmediği hipotezini test etmektedir. Örneğin Leontief paradoksu olarak da adlandırılan duruma göre ABD sermaye bol bir ülke iken sermayeyi yoğun olarak kullanan ürünleri ithal etmektedir. Bu durumu açıklamaya yönelik de bazı argümanlar geliştirilmiştir. Bunlar ABD'nin talep yapısı, gümrük vergilerinin özellikleri, yetişmiş insan gücünün etkileri, diğer ülkelerdeki doğal kaynakların etkileri gibi bir dizi faktörün dikkate alınması gerektiği yönündedir (Bergstrand, 1990:1218).

Küresel ticaretin yıllar içerisinde artışıyla birlikte ülkeler arası ticareti açıklamaya dönük olarak HO modeli revize edilerek geliştirilmiştir. Bu modeller ülkeler arası ticareti üretim maliyeti gibi rekabet unsurunun temel faktörü yanısıra ürün yelpazesindeki aynılık veya farklılıkları da dikkate almaktadır (Appleyard, 1998:175). Bu modellere özet olarak bakılırsa;

- İmitasyon gecikmesi hipotezi: bir ülkede üretilen ticarete konu bir ürünün başka bir ülkede taklidinin yapılarak üretilmesi arasında geçen zamandır. (Appleyard, 1998:177).

- Ürün çevrimi teorisi: mamul mallar üretim ve uluslararası ticarete konu olmaları dönemince belli aşamalar kaydederler. Bu aşamalar yeni ürün dönemi, olgunlaşma dönemi ve standartlaşma dönemidir. R. Vernon tarafından ileri sürülen bu dönemler boyunca ürüne olan talep de evrim geçirmekte ve üretim süreci yoğun ve yaygın hale gelmektedir. Vernon üretimin yeni ürünün yüksek teknoloji gereksinimi gibi faktörler nedeniyle gelişmiş ülkede üretimine karşın ileriki aşamalarında gelişmekte olan ülkelere kayabileceğini savunmaktadır. Söz konusu durumda üretim, emek ve sermayenin göreceli olarak daha uygun olduğu ülkelerde olacaktır (Vernon, 1966:192). Bu duruma örnek olarak akıllı telefonların gelişimi verilebilir. Akıllı telefonların ilk üretim aşamaları ABD, Güney Kore gibi kalkınmış ülkelerde iken yaygın talebin oluştuğu ve ürünün standardize hale geldiği ileri aşamalarında üretimin Çin gibi gelişmekte olan ülkelere kaydığı görülmektedir (Appleyard, 1998:178).

- Linder teoremi: ürün talebini açıklamada tüketici tercihlerine vurgu yapar. Buna göre belli ürünlere olan talep tüketicilerin zevklerine ve tüketicinin gelir düzeyine bağlıdır. Kişi başı milli gelir düzeyi yakın olan ülkeler benzer ürün yelpazesi içerisinde yoğun olarak ticaret yapmaktadır (Bergstrand, 1990: 1218).

Literatürde yer alan klasik ticaret teorileri endüstriler arası (inter industry trade) ticareti açıklarken neoklasik ticaret teorileri ile yapılan katkılar endüstri içi (intra industry trade) ticareti de açıklamaya yöneliktir. Yukarıda HO modeline yapılan literatürdeki katkılara ilişkin özet olarak bir kaçına değinilen teorik tartışmalar ülkeler arasında uluslararası ticarete konu olan ürünleri ve rekabet koşullarının anlaşılmamıza yardımcı olmaktadır. Bu sayede örneğin neden bir ülke aynı veya benzer bir ürünü hem ithal etmekte hem de ihraç etmekte olduğunu açıklanabilmektedir. Ülkelerin benzer ürün gruplarında ticaret yapmalarına neden olan faktörleri şu şekilde sıralanabilir. Ürün farklılaştırılması veya ürün sınıflandırma yapısı: ürünler tüketici talep ve zevklerine bağlı olarak küçük değişikliklere tabi tutularak sürekli farklılaştırılmaktadır. Bu durum benzer olsa da küçük farklılıklar arz eden geniş bir ürün yelpazesinin ülkeler arasında ticarete konu olmasına sebep olabilmektedir. Ticarete konu ürünlerin gümrük işlemlerine tabi tutulurken sınıflandırılmasında da bu durum kendini göstermektedir. Benzer ürünler aynı tarife başlığı altında gruplandırılabilmektedir (Bergstrand, 1990:1220).

Klasik uluslararası ticaret teorileri bir ülkenin faktör donanımı o ülkenin mutlak veya karşılaştırmalı rekabet avantajını belirleyeceğini söylerken, Michael Porter ülkelerin avantajlı olabilecekleri faktör donanımlarını kendilerinin oluşturabileceği görüşündedir. Neden bir ülke belli bir endüstride uluslararası başarı elde eder? (Porter, 1998:71) Bu soruya cevap bulmak için 1990 yılında Michael Porter, farklı karakteristik özelliklere sahip ve öncü sektörlerin bulunduğu 10 önemli gelişmiş ticaret ülkesinde ve 100'den fazla örnek endüstri üzerinde 4 yıllık bir araştırma yapmıştır. Porter, araştırmanın bulgu ve sonuçlarını, "Ulusların Rekabet Üstünlüğü (The Competitive Advantage of Nations) isimli eseri ve ortaya koyduğu Elmas Modeli (Diamond Model) ile ülkelerin nasıl rekabet üstünlüğü sağladığını açıklamıştır. Porter'ın Elmas Modeline göre bir ülkenin ulusal rekabet gücü; faktör koşulları, talep koşulları, ilgili ve destekleyici sektörler ve firma stratejisi yapısı ve rekabet unsurların yalnız veya birbirleri ile ilişkili ve birbirleriyle karşılıklı bir etkileşim içerisinde olduğunun ve bunun sonucunda ulusların rekabet gücünün arttığını öngörmektedir. Porter Elmas Modelindeki 4

temel faktörün yanında iki ek değişken olarak, şans ve devlet faktörlerini eklemiş ve bu iki değişkenin diğer temel faktörler üzerinde etkili değişkenler olarak açıklamıştır.

5. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

OECD DYY tanımını "Bir ekonomideki yerleşik bir teşebbüs tarafından (doğrudan yatırımcı) başka bir ekonomideki bir teşebbüs ile uzun ve kalıcı bir ilişki kurma amacıyla yapılan bir tür uluslararası yatırım türü" olarak vermektedir. Doğrudan yabancı yatırım ilişkisi, bir ekonomide yerleşik bir teşebbüsün, başka bir ekonomide yerleşik başka bir anonim şirkete ait hisse senetlerinin tamamına veya yönetimdeki oy hakkının yüzde 10'una veya daha fazlasına sahip olduğu durumlarda yaratılan uzun ve kalıcı yatırım ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. (OECD, 2012:3)

UNCTAD tarafından oluşturulan Küresel Yatırım Raporunda DYY'ın küresel eğilimlerine ilişkin analizler çok uluslu şirket yöneticileri ile yapılan anketler üzerinden sunulmaktadır. Küresel DYY akımlarını belirleyen faktörler 'Makroekonomik faktörler' ve 'kurumsal ve dışsal faktörler' olarak iki kategoride ele alınmaktadır.

Makroekonomik faktörler olarak şunlar sıralanmaktadır:

- Çin, Hindistan gibi Asya ekonomilerinin, ABD ekonomisinin, BRICS ve diğer yükselen piyasaların ve Avro bölgesinin ekonomik performansları,
- Parasal genişleme ve merkez bankalarının politika kararları,
- Emtia fiyatlarındaki gelişmeler,
- Ulusal vergi politikalarındaki gelişmeler,
- Küresel finansal düzenlemelerdeki değişimler,
- Uluslararası ticaret rejimindeki değişimler,
- Kur dalgalanmaları,
- Artan faiz oranları,
- Yükselen piyasa ekonomilerinin kamu borç stokuna ilişkin kaygılar ve
- Jeopolitik belirsizlikler

Kurumsal ve dışsal faktörler olarak ise,

- Teknolojik değişim ve dijital ekonomideki gelişmeler,
- Küresel kentleşme
- Nitelikli işçi arzının mevcudiyeti,
- Enerji arzı güvenliği,
- Şirketlerin offshore outsource etme kapasiteleri,
- Tüketim patikalarındaki değişimler,
- Gıda güvenliği,
- İklim değişiklikleri,
- Göçler,
- Siber veri güvenliği,
- Sosyal istikrarsızlıklar,
- Terör,
- Doğal afetler

olarak sıralanmaktadır. UNCTAD 2017 Raporunda yukarıda verilen faktörler arasında küresel DYY akımlarını olumsuz etkileyecek en önemli unsur olarak jeopolitik belirsizlikler, sosyal istikrarsızlıklar ve terör başlıkları öne çıkmaktadır (UNCTAD, 2017:4).

Literatürde DYY açıklamaya yönelik yer alan çalışmalar çeşitli açılardan gruplanabilir. Makoni (2015) bu teorileri Smith ve Ricardo'ya uzandırmakta ve ekonomi literatüründe yer alan çalışmaları

makro ve mikro ekonomik perspektiften iki kategoride gruplamaktadır. Meyer (1998:59)'de teoriler aşağıdaki tabloda verildiği şekilde toplulaştırılmıştır.

Tablo 2. DYY Teorileri Özet Gruplar

Analiz Birimi	Statik Analiz	Dinamik Analiz
DYY finansal akımları	Sermaye piyasası yaklaşımı	Döviz kuru analizleri
Üretim yeri	Yerleşim teorisi ve kurumsal analiz	Kalkınmacı model ve ekonomik coğrafya teorileri
Firma ve rekabet	Kaynak temelli analiz, Mülkiyet avantajları	Yeni uluslararası ticaret teorileri ve oyun teorisi
Firmaların ölçeği	İçselleştirme teorisi	Üretim sürecinin küreselleşmesi

Kaynak: Meyer (1998:59)

Meyer (1998) özet olarak sunulan bu teorilere katkı yapan çalışmaları da aşağıdaki tabloda verildiği şeklide sıralamaktadır:

Tablo 3. DYY Temel Kavramları ve Katkı Sağlayan Akademik Çalışmalar

Teori	Erken Dönem Katkılar	Güncel Çalışmalar
Sermaye piyasası yaklaşımı	Aliber (1970), Agnon ve Lessard (1977)	--
Döviz kuru analizi	Logue ve Willet (1977) Batra ve Hadar (1979)	Froot ve Stein (1991) Kogut ve Kulatilaka (1996)
Makroekonomik analiz	Scarperlanda ve Maurer (1969)	Clegg (1995)
Yerleşim teorisi	Mundell (1957)	Dunning (1993)
Kurumsal analiz	Kobrin (1987) Guisinger vd (1985)	Stopford ve Strange (1991) Loree ve Gusinger (1995)
Kalkınma çevrimleri	Vernon (1966) Kojima ve Ozawa (1984) Dunning (1986)	Ozawa (1992) Narula (1995)
Doğal kaynaklar bazlı açıklamalar	Hymer (1960/1976) Kindleberger (1969)	Yamin (1991) Dunning (1993)
Sanayi yapısı ve oyun teorisi	Knickerbocker (1973) Dixit (1980), Krugman (1983)	Markusen (1995)
İçselleştirme teorileri	Caves (1971) McManus (1972) Buckley ve Casson (196)	Dunning (1993) Casson (1995)
Ekonomik coğrafya	Marshall (1920) Krugman (1991)	Krugman ve Venebles (1994) Malmberg, Sölwell ve Zander (1996)
Üretim sürecinin uluslararası-laştırılması	Johansan ve Wiedersheim-Paul (1975) Luostarinen (1979)	Johanson ve Vahle (1990) Nordström (1991) Andersson (1993)
Eklektik paradigma	Dunning (1977)	Dunning 1993 ve 1995

Kaynak: Meyer (1998:59)

6. Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Etkileri

Literatürde DYY ekonomik etkileri yatırım yapılan ev sahibi ülke ve kaynak ülke açısından ve fayda ve maliyetleri açısından ayrı ayrı ele alınmıştır. Lipsey (2004:335) bu ayrıma uygun şekilde etkileri incelerken MacDougall (1960:13) DYY'nın fayda ve maliyetlerini teorik çerçevede sunmaktadır. OECD (2002:14)'de de söz konusu hususlar sıralanmaktadır.

Yapılan çalışmaların daha çok DYY, yatırım yapılan ülkelere, bu ülkeler içerisinde de gelişmekte olan ülkelere olan etkilerinin fayda ve dezavantajları açısından ele alındığı görülmektedir. Çalışmalarda yer alan tespitlere genel olarak bakıldığında DYY;

- Makroekonomik çıktıyı arttırmaktadır,
- Ücretler seviyesinde artışa neden olmaktadır,
- İstihdamı arttırmaktadır,
- İhracatı arttırmaktadır,
- Vergi gelirlerini arttırmaktadır,
- Ölçek ekonomilerinin oluşmasına katkı sağlamaktadır,
- Teknolojik ve yönetsel yeteneklerin oluşmasına ve yeni teknolojilerin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır,
- Ulusal tekellerin gücünün kırılarak rekabet ortamının gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Diğer taraftan DYY yatırım yapılan ülkelerde;

- Yatırım yapılan ülkelerin dış ticaret konu mal ve hizmet fiyatlarını olumsuz etkileyebilmektedir,
- Ulusal tasarruf düzeyini azaltabilmektedir,
- Ulusal yatırım düzeyinin düşmesine neden olmaktadır,
- Ödemeler dengesi ve döviz kuru üzerinde istikrarı bozucu etkileri olabilmektedir,
- Hükümetlerin yurt içinde uyguladıkları dış ticarete ve ekonomi yönetimine yönelik politikalarında kontrol yetisinin azalmasına neden olabilmektedir,
- İşsizliğe sebep olabilmektedir,
- Ülke içinde tekel piyasası oluşmasına neden olabilmektedir,
- Yurt içinde eğitimli ve nitelikli iş gücünün oluşmasına yeterince katkı ve önem verilmeyebilmektedir (Appleyard, 1998:233).

Takip eden altbaşlıklarda, bu çalışmada kullanılan değişkenlerle bağlantılı olarak DYY ile ödemeler dengesi ve dış ticaret arasındaki ilişkiler kısaca özetlenmiştir.

6.1. Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri

DYY dış finansman temin etme araçlarından birisi olup sermaye ve tasarruf kısıtı olan ülkelerde kalkınmanın finansmanı için önemli bir finansman kaynağıdır. Bu ülkeler için daha iyi teknoloji, yönetişim, yeni yatırım ve ihracat pazarlarına erişim gibi katkılarda bulunur. DYY, sadece ulusal yatırım kaynaklarını tamamlamakla kalmaz, aynı zamanda bir yabancı para kaynağı olarak çalışır ve büyüme üzerinde etkili olur. Bu açıdan DYY'nin ödemeler dengesi üzerindeki etkileri dikkate alındığında önemli bir makroekonomik politika aracı olarak öne çıkmaktadır. DYY ile yabancı firma yatırım yapılan ülkeye bir şube açtığında veya bir ortaklık kurduğunda bu durum doğrudan ödemeler dengesine yansımaktadır. Aynı firma ithalat veya ihracat yaptığında da ödemeler dengesi hesabı cari işlemler kalemine yansıyacaktır. Diğer taraftan bu firmalar yatırımın finansmanı için yerli veya yabancı kaynak kullanabilecek ve finansal işlemler gerçekleştireceklerdir. Bu şekilde cari işlemler ve sermaye hesabı

kalemlerinin tümü için geçerli olabilecek işlemler düşünülebilir ki her bir işlemin farklı etkileri olacaktır. DYY'nin ödemeler dengesi üzerindeki etkileri ev sahibi ülkenin gelişmiş ve gelişmekte ülke olup olmamasına göre de farklılık arz edecektir (Kastrati, 2013:27).

DYY ödemeler dengesi etkilerini döviz kuru üzerinden de izlemek mümkündür. Ampirik çalışmalarda da DYY'nin oynaklığı ile döviz kurları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. DYY girişleri ev sahibi ülkenin parasının yabancı paralar karşısında değerlenmesine, çıkışlar ise yerli paranın değer kaybetmesine neden olmaktadır (Rehman, 2012:50). DYY ile döviz kurunun seviyesindeki değişiklikler arasındaki ilişkiye bakan çalışmalar ev sahibi ülkedeki döviz kuru değerinin değişiminin yatırımların ekonomik değerine etkilerinin büyüklüğünü ortaya koymakta ve kur artışlarının DYY girişlerinin hacminde bir artışa yol açtığını öne sürmektedirler. Bu durum daha değersiz hale gelen yerli paranın yatırım maliyetlerini düşürmesi ile açıklanabilir. Kur etkisinin bir diğer kanalı da iş gücü maliyetleri ve ücretler üzerindeki etkilerdir. Buna göre değerlenen kur ile DYYnin yatırım yaptığı sektördeki işgücü maliyetlerinin yani ücretlerin yabancı para karşılığı düşmektedir (Cushman, 1985:300).

6.2. Dış Ticaret Üzerine Etkileri

DYY'ların ev sahibi ülke ticareti üzerindeki etkisi ihracat ve ithalatı arttırıcı veya azaltıcı kısa ve orta vadeli etkilerinin yanısıra dünya pazarlarına erişim, kapasite gelişimi, know how transferi gibi uzun vadeli etkiler de söz konusudur. DYY'nin ev sahibi ülkenin ihracat ve ithalatı üzerindeki etkisi birçok faktörle beraber DYY'nin verimlilik arayışına, pazar arayışına, kaynak arayışına veya stratejik varlık arayışına yönelik olup olmadığına bağlı olarak değişmektedir. Verimliliği arayan DYY'dan kaynaklanan çıktı, ihracat amaçlı olup bu kapsamda çekilen DYY'ların etkisinin ev sahibi ülkenin ihracatında artış yönlü olması beklenir. Buna ilaveten, yurt içi firmalar, ihracat için mal üreten DYY iştiraklerine girdi sağlıyorlarsa yapılacak ihracatın yerel içeriği de ona göre daha büyük olacaktır. Ara malların, ev sahibi ülkenin dışından ithal edildiği durumlarda ise DYY yapan firmalar ihracatı ve ithalatı artıracaktır ve net etki cari dengedeki büyüklüğe göre belirlenecektir. Ticaretten elde edilen standart kazanımlara ilaveten doğrudan yabancı yatırımlar yatırım yapılan ülkelere teknoloji transferi ve kapasite gelişimi gibi dinamik kazançlar da sağlayabilir (Kastrati, 2013:30-32).

Dış pazarlara erişim gelişmekte olan ülke firmaları için çok kolay değildir. İhracatçı olmak için nitelikli üretici olmanın yanısıra firmanın ürünlerinin uluslararası pazarlamasını, dağıtımını ve hizmetini yönetmesini de gerektirir. Gelişmekte olan ülkelerde yüksek maliyet gerektiren bu üretim ve dağıtım işlemleri az sayıda yerel firma tarafından yerine getirilebilmektedir. Ancak çok uluslu şirketler DYY aracılığıyla gelişmekte olan ülkelere yatırım yaparak bu kısıtları aşabilmektedir. Çok uluslu şirketler geniş üretim ve dağıtım kanalları sayesinde ihracat pazarlarına yerel firmalara göre kolayca girebilmektedir. Ayrıca çok uluslu şirketler yerel firmalara göre daha büyüktür ve ihracat kapasitesi açısından ulaştırma, iletişim ve finansal hizmetler için gerekli yüksek sabit maliyetleri daha kolay karşılayabilmektedir (Helleiner, 1973:30).

DYY'nin ev sahibi ülkelerin ticaret performansı üzerindeki etkisini inceleyen Helleiner (1973) doğrudan ve dolaylı etkileri ayırmakta ve ihracat ve çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini üretim özelliklerine göre dört kategoride ele almaktadır: yerel hammaddeyi işleme, ithal ikameci sanayiinin ihracata dönüştürülmesi, yeni emek yoğun yeni nihai ürün ihracatı ve dikey entegre uluslararası sanayilerde emek yoğun süreçler ile bileşen uzmanlığı. İlk kategoride, yani yerel olarak üretilen hammaddelerin işlenmesinde, çok uluslu şirketler yerel firmalara göre, yurtdışındaki iş bağlantıları, pazarlama becerileri, ürün ve süreçlerdeki üstün teknoloji ve daha büyük bilgileri nedeniyle daha iyi ihracat potansiyeline sahip olabilir. Ülkeler aynı zamanda ithalat ikameci endüstrilerini ihracata çevirmeye çalıştıklarında da çok uluslu şirketlerin bu sayılan avantajları yine önemli olmaktadır

(Blomström ve Kokko, 1997:20).

Çok uluslu şirketler yatırım yeri tercihlerinde dışa daha çok açık ülkeleri tercih etmektedir ve ortak pazarlar, gümrük birlikleri ve serbest ticaret alanlarını desteklemektedirler (Dunning, 1998:50). Tekstil ve diğer tüketim malları gibi emek yoğun nihai ürünlerin ihracatında birçok ülke mutlak ve göreceli üstünlükleri ve işgücü maliyeti avantajlarını kullanarak DYY'lerden bağımsız olarak gelişme kaydetmiştir. Ancak emek yoğun sektörlerin varlığında dahi DYY'ler ürün standardının gelişimi, ihracat dağıtım kanallarının genişletilmesi, ürünlerin tasarımı, paketlenmesi, dağıtımı ve servisi gibi birçok husus da büyük katkılar sunmaktadır (Blomström ve Kokko, 1997:22).

7. Kullanılan Yöntem

Ülkelerin sahip olduğu ekonomik özgürlük düzeyi ile ülkenin doğrudan yabancı yatırımları çekebilme gücünün araştırıldığı çalışmanın uygulama bölümünde panel veri yöntemi kullanılarak birim kök ve eşbütünleşme testleri uygulanmıştır.

Panel birim kök üzerine yapılan çalışmalar son dönemdeki gelişmeler ışığında iki gruba ayrılmıştır. Birimler arasında kolerasyon olmadığını varsayan birim kök testleri "Birinci Kuşak Birim Kök Testleri" olarak adlandırılır. Kolerasyon varsa bu testlerin gücü zayıf olarak kabul edilir. "İkinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri"nin özelliği ise, birimlere ait seriler arasında kolerasyon olduğunun varsayılmasıdır. Bu testlerden en çok kullanılanları: Peseran (2004), Bai ve Ng (2004), Philips ve Sul (2003), Moon ve Perron (2004), Peseran (2007) panel birim kök testleridir (Tatoğlu, 2013:199).

Birinci ve İkinci Kuşak Birim Kök Testleri arasında seçim yapmak için verilerin yatay-kesit bağımlılığına bakılmaktadır. Eğer serideki veriler arasında yatay-kesit bağımlılığı yoksa Birinci Nesil Birim Kök Testleri kulanılmaktadır. Ancak, iktisadi verilerde benzer nitelikteki ülke gruplarının birbirlerini etkileyebildiği gözlemlenmektedir. Bu ise, veriler arasında yatay-kesit bağımlılığı olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, özellikle 2000'li yıllardan itabaren İkinci Kuşak olarak adlandırılan birim kök testleri geliştirilmiştir.

Çalışmamızda veri analizinde Pesaran (2007) panel birim kök testi kullandığımızdan dolayı, bu panel birim kök testi hakkında kısaca bilgi verilecektir. Pesaran (2007) tarafından geliştirilen test, yatay kesitsel birimlerin bağımlı olduğu durumu farklı bir yaklaşımla ele almıştır. Pesaran (2007)'de birim kök sınaması uygulanırken, gecikmeli yatay kesitsel ortalamalar ve tekli faktör modelinden geçen yatay kesitsel bağımlılığı yakalayabilmek için birinci farkları içeren standart ADF regresyonu kullanılmaktadır (Baltagi vd. 2007:230). Bu test istatistiği yatay kesitsel ADF veya CADF (Cross-sectionally ADF) olarak tanımlanmaktadır.

CADF panel birim kök sınaması IPS (2003) tarafından geliştirilen t-bar, Maddala ve Wu (1999) tarafından geliştirilen ters ki-kare (veya P testi) ve Choi (2001) tarafından geliştirilen ters normal (veya Z testi) testlerinin modifiye edilmiş biçimlerini içermektedir (Pesaran, 2007:266). CADF panel birim kök testi ile serilerde incelenen verilerin (ülke, hane, firma) herhangi birisinde meydana gelen bir makroekonomik şokun diğer verileri (ülke, hane, firma) etkileyeceği varsayımını dikkate alan bir yaklaşımdır.

CADF ile paneli oluşturan serilerdeki her bir yatay kesit biriminde (her bir ülke için) birim kök testi yapılabilmektedir. Böylece serilerin durağanlığı, panelin geneli için ve her bir yatay kesit için ayrı ayrı da hesaplanabilmektedir. Her ülkenin zaman etkilerinden farklı etkilendiğini varsayan ve mekansal otokorelasyonu dikkate alan CADF testi, T>N ve N>T durumunda kullanılmaktadır. Bu test istatistiği değerlerini, Pesaran (2007)'ın CADF kritik tablo değerleriyle karşılaştırarak her ülke için durağanlık test edilmektedir. CADF kritik tablo değeri, CADF istatistiği değerinden büyükse boş hipotez reddedilir

ve sadece o ülkenin serisinin durağan olduğu sonucuna ulaşılır. CADF test istatistiği aşağıdaki şekilde tahmin edilir:

$$y_{it} = (1-\emptyset_i)\mu_i + \emptyset_i y_{i,t-1} + u_{it} \quad (1)$$

Burada hata terimi u_{it} tek faktörlü olarak;

$$u_{it} = \gamma_i f_t + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Burada hata terimi u_{it} tek faktörlü olarak şeklinde tanımlanmaktadır. Hata teriminde tanımlanan f_t gözlenemeyen ortak etkileri (common effect),$\in_{it}$ ise birime özgü hataları göstermektedir. Yukarıdaki denklemler ve birim kök hipotezleri aşağıdaki gibi yazmak mümkündür.

$$\Delta Y_{it} = a_i + \beta_i \gamma_{i,t-1} + \gamma_i f_t + \varepsilon_{it} \qquad t= 1,2,\ldots\ldots,T \quad (3)$$

H_0: β_i= i tüm i'ler için (Seri durağan değildir.)

H_1: $\beta_i < i$ i=1,2,,….N_1, β_i = i i= N_1+1, N_1+2,…,N. (Seri durağandır.)

Ayrıca her bir yatay kesite (ülkelere) ait birim kök test istatistiklerinin ortalaması alınarak panelin geneli için birim kök test istatistiği olan CIPS (Cross-Sectionally Augmented IPS) elde edilebilir (Pesaran, 2007). CADF test istatistiği değerleri hesaplandıktan sonra CIPS istatistik değerleri de aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$\text{CIPS} = N^{-1} \sum_{i=1}^{N} CADF \quad (4)$$

Burada tanımlanan CIPS Pesaran (2007)'nin tanımladığı ilk test istatistiğidir. CIPS istatistiğinin bileşik asimptotik dağılımı standart değildir ve kritik değerler farklı N ve T için farklı değerler almaktadır. Elde edilen CADF ve CIPS test istatistiği değerleri Pesaran tarafından Monte Carlo simülasyonları ile oluşturulan, makalesindeki kritik tablo değerleri ile karşılaştırılmakta ve durağanlık için hipotezler sınanmaktadır. Elde edilen değerler, CADF ve CIPS test sonucunda ortaya çıkan istatistik değerlerinin kritik tablo değerlerinden mutlak değer olarak büyük olması durumunda reddedilmekte ve ilgili birim-panel geneli için alternatif hipotez kabul edilmektedir (Pesaran, 2007:267).

Panel veri setlerinde yatay kesit bağımlılığını analiz etmek için çeşitli yöntemler vardır. Bu yöntemlerden en sık kullanılanları Breusch-Pagan (1980), Pesaran (2004) ve Pesaran-Yamagata (2004) yatay bağımlılık testleridir. Breusch-Pagan (1980) tarafından geliştirilen CDLM1 (Lagrange Multiplier) testi, N sabit, T → ∞ iken kullanılır. Test aşağıdaki LM istatistiğine dayanmaktadır (Pesaran vd., 2007:2):

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^{N} \rho_{ij,}^2 \quad (5)$$

Breusch-Pagan (1980) testi için boş hipotez ve alternatif hipotez aşağıdaki gibi kurulmaktadır:

H_0: Yatay kesitler arasında ilişki yoktur.

H_1: Yatay kesitler arasında ilişki vardır.

Sistemi etkileyen kalıcı şoklara rağmen, değişkenler arasına uzun dönemde bir denge ilişkisinin varlığı mümkün olmaktadır ve bu ilişkinin de test edilmesi gerekmektedir. Panel Birim Kök Testleri gibi panel eşbütünleşme testlerini kullanmanın zaman serisine eşbütünleşme uygulanmasına göre avantajı, testlerin gücünü artmasıdır (Tatoğlu, 2015:233). Geleneksel panel veri uygulamalarında, makroekonomik verilerin durağan olmaması durumunda, yapılan analizlerde gerçeği yansıtmayan

sonuçların elde edilmesine neden olabilmektedir. Panel veri serileri arasındaki uzun dönem ilişkiyi incelemek amacıyla eşbütünleşme testleri geliştirilmiştir.

Çalışmada Westerlund (2007) tarafından panel veride yeni hata düzeltme yöntemlerine dayalı eşbütünleşme testleri uygulanmıştır. Bu testler kalıntı dinamikleri yerine yapısal dinamiklere dayalı olarak dört yeni panel eşbütünleşme testini içermektedir. Panel eşbütünleşme testlerindeki ilk iki test, grup ortalama istatistiklerini; son iki test ise panel istatistiklerini göstermektedir. Panel istatistikleri, panelin yatay kesit boyutundaki hata düzeltme ile ilgili bilginin biraraya getirilmesi ile oluşmaktadır. Grup ortalama istatistikleri ise bu bilgileri kullanmamaktadır. Testler arasındaki ayrım, alternatif hipotez testlerine dayanmaktadır (Westerlund, 2007:710-712).

Hata düzeltme modeli temelli dört testten ikisinde alternatif hipotez panelin bütün (genel, ortak) olarak eştümleşik olduğu şeklinde oluşturulmuştur. Diğer iki testte ise alternatif hipotez en az bir birimin eştümleşik olduğu şeklindedir. Westerlund hata düzeltme testinde panel istatistiklerin hesaplanmasında ilk olarak aşağıdaki denklem ile tahmin edilmektedir.

$$\Delta Y_{it}=\delta_i d_t + \lambda_i x_{it-1}+\sum_{j=1}^{\rho i} a_{ij}\,\Delta Y_{it}+ \sum_{j=0}^{\rho i} \lambda_i \Delta x_{it-j} \quad +e_t$$

(6)

$$\Delta Y_{it-1}=\delta_i d_t + \lambda_i x_{it-1}+\sum_{j=1}^{\rho i} a_{ij}\,\Delta Y_{it}+ \sum_{j=0}^{\rho i} \lambda_i \Delta x_{it-j} \quad +\varepsilon_t$$

Yukardaki modelde edilen sonuçtan sonra panelin tamamı için hata düzeltme katsayısı ve bunun standart hatası hesaplanmaktadır.

$$\alpha_i = [\sum_{i=1}^{N}\sum_{t=2}^{T}(\gamma_{it-1})2\ ]-1\sum_{i=1}^{N}\sum_{t=2}^{T}\frac{1}{a_{i(1)}}\gamma_{it-1}\Delta Y_{it}$$

(7)

$$S.E\ (a_i) = [(S_N)2\ \sum_{i=1}^{N}\sum_{t=2}^{T}\gamma_{it-1}2\ ]-1/2$$

Son olarak, panel eşbütünleşme istatistikleri aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$P_t = \frac{a}{S.E\ (a)} \sim N\ (0,1)$$

(8)

$$P_a = T_a \sim N\ (0,1)$$

Yukarıda üç aşamada hesaplanan panel istatistiklerine ait boş ve alternatif hipotez şu şekilde ifade edilmektedir:

H_0: a_i=0 bütün yatay kesit birimleri için eşbütünleşme ilişkisi yoktur.

H_1: a_i= a < 0 bütün yatay kesit birimleri için eşbütünleşme ilişkisi vardır.

8. Literatür Özeti

Ekonomik özgürlüğü temsil eden parametreler ile DYY arası ilişkilere yönelik ampirik bulgulara bakıldığında yabancı yatırımcıların yatırım kararlarında, yatırım yapacakları ülkelerin bir dizi makro ekonomik faktörlerinin yanısıra ekonomik özgürlük düzeyini de belirleyen unsurları dikkate

aldıkları görülmektedir. DYY kaynaklı ülke ekonomilerine giren sermayeden dolayı yaratılan yeni fiziki yatırımların, ev sahibi ülke ekonomisinde istihdam artışı yaratması ile birlikte üretim bilgisi, teknoloji ile yönetim bilgisi ve küresel iş deneyimi transfer edilmektedir. Bunun sonucunda ekonomik özgürlükleri yüksek ülkelerin DYY çekmesinden ötürü ekonomik büyümeleri daha hızlı gerçekleşmektedir.

Bengoa ve Sanchez-Robles (2003); 1970-1999 dönemleri arasında 18 Latin Amerika ülkesi için ekonomik özgürlükler, doğrudan yabancı yatırımlar ve iktisadi büyüme arasındaki etkileşimi panel veri analizleri yardımıyla incelemiştir. Panel veri analizleri sonucunda artan ekonomik özgürlüklerin sonucunda DYY'lerin ülkelere girişi hızlandırdığı ve buna bağlı olarak ekonomik büyüme sürecini hızlandırdığı tespitine ulaşmıştır.

Kapuria (2007), DYY ile ekonomik özgürlükler seviyesi arasındaki ilişkiyi bir grup gelişmekte olan ülke üzerinde incelemiştir. Çalışmada, Heritage Vakfı ve Fraser Enstitüsü ekonomik özgürlükler endeksleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, DYY girişlerini belirlemede ekonomik özgürlük endeksinin tümü kullanıldığında sonuçlar istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Alt ekonomik özgürlük endekslerinden mülkiyet haklarındaki artışlar ve hükümetin ekonomiye yönelik müdahaleleri ile sermaye girişleri ve doğrudan yabancı yatırım üzerindeki engellemelerde meydana gelen azalmalar doğrudan yabancı sermaye girişlerini arttırmaktadır.

Caetano ve Caleiro (2009), Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri (MENA) ile Avrupa Birliği (AB)'ne üye ülkelerin Ekonomik Özgürlükler Endeks puanlarını baz alarak, UNCTAD DYY endeksine göre, bu ülkelerin çekebildikleri DYY üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Ekonomik özgürlük endeksi puanlarının ülkelerin çekebildikleri DYY ile doğru orantılı olduğunu bulmuşlardır. Çalışmada ayrıca, yolsuzluk ve şeffaflık düzeylerinin DYY yatırımlarını önemli derecede etkilediğini göstermektedir.

Azman-Saini, Baharumshah ve Law (2010) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için DYY ile ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arası etkileşime üzerine çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda, DYY yapan çok uluslu şirketlerin ekonomik özgürlük ortamına ilişkin unsurlarla desteklenmeleri durumunda ülkelerin ekonomik büyümelerini pozitif etkiledikleri ortaya konulmaktadır.

Pourshahabi, vd. (2011), OECD ülkelerinin 1997-2007 dönemine ait verilerinden hareketle ekonomik özgürlükler, beşeri sermaye, doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri panel veri analizi ile araştırmışlardır. Çalışma sonucunda ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde pozitif ancak anlamsız bir etkisi olduğunu kaydetmişlerdir. Bunun yanında modellerindeki değişkenlerden siyasal istikrar, beşeri sermaye ve düşük enflasyon düzeyinin ekonomik büyümeyi hızlandırdığını tespit etmişlerdir.

Pearson vd. (2012) panel veri analiz yöntemi ile 1984-2007 arasında ABD'nin 50 eyaleti üzerinde ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme, DYY, işsizlik oranları ve kişi başına gelir arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, ekonomik özgürlüklerin ve ekonomik büyüme oranlarının DYY pozitif şekilde etkilediği görülmüştür. Ancak, kişi başına düşen gelir ve işsizlik oranının DYY üzerinde önemli ölçüde olumsuz etki yarattığı sonucuna varılmıştır.

Ajide ve Eregha (2014) tarafından yapılan çalışmada 1995-2010 dönemleri arasında seçilmiş 12 Batı Afrika Devletleri Ekonomi Topluluğu (ECOWAS) ülkelerinde, ekonomik özgürlükler ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ekonomik özgürlükler ile DYY arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını tespit edilmiştir.

Moussa, vd., (2015) tarafından yapılan çalışmada, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımların ülkelere girişleri üzerindeki makroekonomik etkilerini 1995-2013 yılları baz

alınarak 156 ülke üzerinden incelemişlerdir. Çalışmada ayrıca, ekonomik özgürlüklerin DYY üzerindeki etkisini küresel boyutuyla birlikte bölgesel olarakta incelemiştir. Analiz sonucunda ekonomik özgürlükler ile DYY arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını tespit edilmiştir.

Hossain (2016), tarafından yapılan çalışmada 1998-2014 dönemleri arasında 79 gelişmekte olan ülkede ekonomik özgürlükler, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada, Heritage Vakfı ekonomik özgürlükler endeksi baz alınmı olup, endeks özgürlük bileşenleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Analiz sonucunda, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırdığı görülmüştür. Ayrıca doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeyi hızlandırdığı görülmüştür.

Zghidi vd., (2016), tarafından yapılan çalışmada ekonomik özgürlük, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki dört Kuzey Afrika ülkesi (Tunus, Fas, Cezayir, Mısır) için 1980-2013 dönemleri arasında analiz edilmiştir. Çalışmada panel veri yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkiye rastlanılmıştır. Ayrıca ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları için tamamlayıcı nitelikte olduğu görülmüştür.

Badri ve Sheshgelani (2017), tarafından yapılan çalışmada 2001-2013 dönemleri arasında 10 gelişmekte olan ülkede ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisi panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz bulguları, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, gelişmiş serbest piyasa ve finansal gelişim endeksi DYY ülkeye çekilmesinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahip olan faktörlerdendir.

Imtiaz ve Bashir (2017), tarafından yapılan çalışmada 1995-2014 dönemleri arasında beş Güney Asya ülkesinde (Pakistan, Bangladeş, Hindistan, Nepal, Sri Lanka) ekonomik özgürlükler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Heritage Vakfı ekonomik özgürlükler endeksi kullanılmıştır. Analiz bulguları, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırdığını göstermiştir.

Kazemi ve Saini (2017) tarafından yapılan çalışmada 1981-2010 dönemleri arasında ele alınan 87 ülkede, ekonomik özgürlükler, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve demokrasi arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Panel GMM yönteminin kullanıldığı çalışmada analiz bulguları, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Analiz bulguları, demokrasinin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede önemli bir rolünün olmadığını göstermiştir.

Literatürde ekonomik özgürlükler ile DYY ile büyüme arasında olumsuz korelasyonun olduğunu gösteren az sayıda çalışmada bulunmaktadır. Herzer (2010), DYY ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye 44 gelişmekte olan ülke üzerinden panel veri analiz yöntemiyle incelemiştir. DYY ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki bulmaktadır. Bu durum ekonomik özgürlüklere ilişkin koşullardan ziyade DYY alan gelişmekte olan ülkelerin makroekonomik yapılarının daha çok doğal kaynak üretimine bağımlı olmaları ile açıklanmaktadır.

Farklı ülke grupları ve analizlerin yapıldığı çalışma bulguları ekonomik özgürlüklerin dış ticaret, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları için bazı istisnalar hariç son derecede önemli olduğunu göstermektedir.

9. Analiz Bulguları

Ekonomik özgürlükler ile DYY sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi inceleyen modelimizde OECD ülkeleri ekonomik özgürlük düzeyine göre iki sınıfa ayrılarak analiz yapılacaktır. Böylece ekonomik özgürlüklerin etkisi daha açık bir şekilde tespit edilecektir. Bu ayrım yapılırken OECD kapsamındaki ülkelerin her biri için ekonomik özgürlükler verisinin analiz dönemindeki yıllara göre ağırlıklı ortalama değeri hesaplanmış ve medyan değerine göre ülkeler ekonomik özgürlükler değeri yüksek ve düşük olarak iki gruba ayrılmıştır.

Bu amaçla çalışmada ilk önce yatay kesit bağımlılığı ve bunun sonucuna bağlı olarak birim kök testleri yapılacaktır. Daha sonra verilerimiz arasındaki ilişkiyi göstermesi için eşbütünleşme testleri yapılacaktır.

Çalışmada Gauss 10.0 ve Stata 13.0 analiz programlarından yararlanılmıştır. Kullanılan değişkenlerden "ef" Ekonomik Özgürlük Düzeyini, "ftv_gdp" Dış Ticaret Hacmi/GSYİH oranını (% olarak), "cd_gdp" Cari Denge/GSYİH oranını (% olarak), "dyy_gdp" Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYİH oranını (% olarak) ifade etmektedir. Çalışma 1995-2015 dönemine ait yıllık verilerden oluşmaktadır.

9.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Verilerimizde N >T olduğu için yatay kesit bağımlılığını ölçen testlerden Breusch-Pagan (1980) testi kullanılmıştır. Elde edilen test sonuçları Tablo 4 ve 5'de gösterilmiştir.

Tablo 4: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonucu (Yüksek Puanlı Ülkeler)

	Düzeyde ve Sabitli	**Düzeyde/Sabitli ve Trendli**	**1. Fark ve Sabitli**	**1. Fark / Sabitli ve Trendli**
ef	35.087 [0.000]	32.363 [0.000]	28.388 [0.000]	29.606 [0.000]
ftv_gdp	70.534 [0.000]	71.061 [0.000]	63.764 [0.000]	63.876 [0.000]
cd_gdp	27.656 [0.000]	28.961 [0.000]	24.230 [0.000]	24.877 [0.000]
dyy_gdp	20.872 [0.000]	21.480 [0.000]	20.731 [0.000]	21.091 [0.000]

Tablo 4'e göre hem düzeyde hem de birinci farklar alınmış şekilde bakıldığında tüm verilerde yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın bir sonraki aşamasında ikinci nesil birim kök testi kullanılacaktır.

Tablo 5: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonucu (Düşük Puanlı Ülkeler)

	Düzeyde ve Sabitli	**Düzeyde / Sabitli ve Trendli**	**1. Fark ve Sabitli**	**1. Fark / Sabitli ve Trendli**
Ef	9,029 [0.000]	13,139 [0.000]	19,932 [0.000]	17,41 [0.000]
cd_gdp	19,98 [0.000]	11,101 [0.000]	20,653 [0.000]	7,738 [0.000]
ftv_gdp	31,802 [0.000]	7,155 [0.000]	21,618 [0.000]	13,513 [0.000]
dyy_gdp	2,184 [0.014]	1,036 [0.150]	3,567 [0.000]	0,238 [0.406]

Tablo 5'e göre hem düzeyde hem de birinci farklar alınmış şekilde bakıldığında tüm verilerde yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın bir sonraki aşamasında ikinci nesil birim kök testi kullanılacaktır.

9.2. Birim Kök testi

Çalışmanın bu aşamasında ikinci nesil birim kök testlerinden Peseran (2007) CADF testi tercih edilmiştir. Bu testlerdeki kritik değerler Peseran (2007) makalesinden temin edilmiştir. İki grup için de, panelin geneli için kritik değerler %10, %5 ve %1 seviyelerinde sırasıyla sabitli modelde -2,10/-2,21/-2,40 sabitli ve trendli modelde -2,63/-2,73/-2,92 olarak bulunmuştur. Her bir N değeri için sabitli modelde -3,01/-3,42/-4,32 sabitli ve trendli modelde -3,55/-4,00/-4,96 olarak bulunmuştur.

Tablo 6: Yüksek Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları – Ekonomik Özgürlükler

EF	**Düzeyde ve Sabitli**		**Düzeyde / Sabitli ve Trendli**	
	Lags	**CADF-stat**	**Lags**	**CADF-stat**
Avusturalya	1	-2,961	1	-2,74
Avusturya	1	-2,459	1	-1,95
Kanada	1	-2,879	1	-2,54
Şili	1	-2,512	1	-3,11
Danimarka	1	-1,884	1	-3,55*
Estonya	1	-2,334	1	-3,13
Finlandiya	1	-2,511	1	-2,74
Almanya	1	-3,131*	1	-3,32
İzlanda	1	-2,197	1	-2,14
İrlanda	1	-2,653	1	-2,23
Japonya	1	-2,162	1	-1,61
Lüksemburg	3	-4,04*	3	-3,43
Hollanda	1	-2,442	3	-2,56
Yeni Zelanda	1	-2,507	1	-2,63
İsveç	1	-2,504	1	-2,95
İsviçre	1	-2,14	3	-3,53
İngiltere	1	-2,46	3	-3,87*
ABD	1	-1,822	1	-1,77
CIPS Stat		**-2.533**		**-2,77**

Sabitli veriler için panelin tümüne bakıldığında %1 anlamlılık düzeyinde H_0 reddedilmektedir. Bu serinin durağan olduğunu gösterir. Tek tek verilere bakıldığında da yalnızca Lüksemburg ve Almanya'nın %10 düzeyinde durağan olduğu, diğer ülkelerin birim kök içerdiği görülmektedir. Ancak sabitli ve trendli verilere bakıldığında ise %1 anlamlılık düzeyinde serinin birim kök içerdiği görülmektedir. Ülkeler bazında bakıldığında ise İngiltere ve Danimarka hariç (%10 düzeyi için) yine tüm ülkelerin birim kök içerdiği tespit edilmiştir.

Tablo 7: Düşük Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları – Ekonomik Özgürlükler

EF	**Düzeyde ve Sabitli**		**Düzeyde / Sabitli ve Trendli**	
	Lags	**CADF-stat**	**Lags**	**CADF-stat**
Belçika	1	-3,721	1	-4,651
Çekya	1	-4,122	1	-3,778
Fransa	1	-3,646	1	-3,164
Yunanistan	1	-2,900	1	-2,718
Macaristan	1	-4,524*	1	-3,916
İsrail	1	-3,039	1	-3,829
İtalya	1	-2,698	1	-2,804
Litvanya	1	-3,378	1	-2,964
Meksika	1	-2,506	1	-2,617
Norveç	1	-5,51***	1	-5,094***
Polanya	1	-2,798	1	-2,908
Portekiz	1	-1,918	1	-2,323
Slovakya	1	-1,302	1	-1,843
Slovenya	2	-1,575	2	-1,892
Güney Kore	1	-1,867	1	-3,309
İspanya	1	-2,669	1	-2,514
Türkiye	2	-2,274	2	-2,731
CIPS Stat		-2,968		-3,121

Sabitli veriler için panelin tümünde seri durağandır. Ülkeler açısından ise Macaristan ve Norveç %1 düzeyinde durağandır; geri kalan ülkelerde birim kök gözlenmiştir. Sabitli ve Trendli veriler için bakıldığında panelin tümünde seri durağan olarak gözlenmiştir. Ülkeler bazında ise yalnızca Norveç için durağan durum tespit edilmiştir.

Tablo 8: Yüksek Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları – Cari Denge/GSYH

CD_GDP	**Düzeyde ve Sabitli**		**Düzeyde / Sabitli ve Trendli**	
	Lags	**CADF-stat**	**Lags**	**CADF-stat**
Avusturalya	1	-4,864***	1	-5,159***
Avusturya	1	-5,017***	1	-4,828
Kanada	1	-2,365	1	-2,259
Şili	1	-2,604	1	-2,478
Danimarka	1	-2,536	1	-2,456
Estonya	1	-2,214	1	-2,024
Finlandiya	1	-1,614	1	-1,557
Almanya	1	-2,766	1	-2,683
İzlanda	1	-2,365	1	-3,876
İrlanda	1	-3,94	1	-4,629
Japonya	1	-3,334	1	-3,19
Lüksemburg	2	-1,599	4	-2,016
Hollanda	2	-1,515	2	-2,129
Yeni Zelanda	2	-1,362	2	-1,866
İsveç	1	-3,767	1	-3,588
İsviçre	1	-3,075	1	-2,836
İngiltere	1	-2,341	1	-2,136
ABD	1	-2,535	1	-2,69
CIPS Stat		-2,561		-2,619

Sabitli veriler için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu da serinin genel olarak durağan olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ülke bazında bakıldığında ise %1 seviyesinde Avusturya ve Avustralya hariç tüm seriler birim kök içermektedir. Sabitli ve trendli verilere bakıldığında %1 anlamlılık düzeyinde panelin genel olarak birim kök içerdiği; ülkeler bazında ise yine %1 anlamlılık düzeyinde yalnızca Avustralya'nın durağan olduğu; diğer ülkelerin birim köke sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 9: Düşük Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları – Cari Denge/GSYH

CD_GDP	Düzeyde ve Sabitli		Düzeyde / Sabitli ve Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Belçika	1	-2,357	1	-2,265
Çekya	1	-2,296	1	-2,214
Fransa	1	-2,406	1	-2,388
Yunanistan	1	-4,171	1	-3,998
Macaristan	1	-2,546	1	-2,698
İsrail	2	-2,261	2	-3,142
İtalya	2	-2,888	2	-2,9
Litvanya	2	-2,729	2	-2,546
Meksika	2	-3,442	2	-3,207
Norveç	2	-2,47	2	-2,3
Polonya	2	-0,882	2	-0,676
Portekiz	2	-2,058	2	-1,971
Slovakya	2	-2,263	2	-3,55
Slovenya	1	-3,407	1	-3,34
Güney Kore	2	-3,416	2	-3,421
İspanya	1	-2,146	1	-2,108
Türkiye	1	-1,792	1	-1,797
CIPS Stat		-2,561		-2,619

Sabitli veriler için panelin tümünde seri durağandır. Ancak tüm ülkelerde %1 düzeyinde birim kök gözlenmiştir. Sabitli ve Trendli veriler için bakıldığında ise %1 anlamlılık düzeyinde panelin tümünde birim kök gözlenmiştir. Ülkeler bazında da tüm seriler için birim kök gözlenmiştir.

Tablo 10: Yüksek Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları-Dış Ticaret Hacmi/GSYİH

FTV_GDP	**Düzeyde ve Sabitli**		**Düzeyde / Sabitli ve Trendli**	
	Lags	**CADF-stat**	**Lags**	**CADF-stat**
Avustralya	1	-4,573*	1	-3,935
Avusturya	1	-4,632*	1	-3,808
Kanada	1	-5,097*	1	-4,258
Şili	1	-2,781	1	-2,672
Danimarka	1	-3,086	1	-2,967
Estonya	1	-3,05	1	-2,937
Finlandiya	1	-3,004	1	-3,209
Almanya	1	-2,783	1	-2,994
İzlanda	1	-2,636	1	-3,09
İrlanda	1	-2,449	1	-2,956
Japonya	1	-2,451	1	-2,719
Lüksemburg	1	-2,789	1	-3,011
Hollanda	1	-3,383	1	-3,38
Yeni Zelanda	1	-2,755	1	-2,705
İsveç	1	-2,973	1	-2,852
İsviçre	1	-2,459	1	-2,784
İngiltere	1	-2,857	1	-2,944
ABD	1	-3,11	1	-3,156
CIPS Stat		-3,159		-3,132

Sabitli veriler için H_0 hipotezi reddedilmiş ve serinin durağan olduğu ortaya konulmuştur. Ülke bazında ise yalnızca Avustralya, Avusturya ve Kanada'nın verilerinin durağan; diğer ülkelerin ise birim köklü olduğu görülmektedir. Sabitli ve Trendli veriler için ise, panel istatistiği serinin durağan olduğunu göstermektedir. Ancak tek tek ülkelere bakıldığında ise %1 düzeyinde tüm ülkelerin birim kök içerdiği görülmektedir.

Tablo 11: Düşük Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları – Dış Ticaret Hacmi/GSYİH

FTV_GDP	Düzeyde ve Sabitli		Düzeyde / Sabitli ve Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Belçika	3	-5,053*	3	-4,56
Çekya	1	-3,883	1	-3,826
Fransa	1	-3,768	1	-3,889
Yunanistan	1	-5,384***	1	-5,152***
Macaristan	1	-3,681	1	-3,577
İsrail	1	-3,19	1	-3,352
İtalya	1	-3,198	1	-3,4
Litvanya	1	-3,034	1	-3,18
Meksika	1	-2,901	1	-5,229***
Norveç	1	-2,829	1	-2,968
Polanya	1	-4,089	1	-3,938
Portekiz	1	-4,563***	1	-4,455
Slovakya	1	-4,065	1	-3,898
Slovenya	1	-3,832	1	-3,684
Güney Kore	1	-2,906	1	-2,79
İspanya	1	-2,354	1	-2,369
Türkiye	1	-2,096	1	-2,016
CIPS Stat		-3,578		-3,664

Sabitli veriler için panelin tümünde seri durağandır. Ülkelerde ise %1 düzeyinde Belçika, Yunanistan ve Portekiz hariç birim kök gözlenmiştir. Sabitli ve Trendli veriler için bakıldığında ise panelin tümünde durağan durum gözlenmiştir. Ülkeler bazında ise Yunanistan ve Meksika durağan durumda; diğer ülkeler ise birim köklü olarak çıkmıştır.

Tablo 12: Yüksek Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları – DYY/GSYİH

DYY	**Düzeyde ve Sabitli**		**Düzeyde / Sabitli ve Trendli**	
	Lags	**CADF-stat**	**Lags**	**CADF-stat**
Avustralya	1	-3,69	1	-3,557
Avusturya	3	-3,476	3	-2,992
Kanada	1	-2,906	1	-2,901
Şili	4	-4,492***	4	-0,804
Danimarka	3	-1,008	3	-1,025
Estonya	3	-2,709	3	-3,245
Finlandiya	3	-2,15	3	-2,031
Almanya	3	-4,69***	3	-4,301
İzlanda	1	-2,453	1	-2,796
İrlanda	2	-4,093	2	-4,069
Japonya	3	-2,346	3	-2,499
Lüksemburg	2	-4,415***	2	-4,294
Hollanda	1	-3,787	1	-3,689
Yeni Zelanda	4	-2,385	4	-2,158
İsveç	1	-3,298	1	-3,222
İsviçre	1	-3,347	1	-3,353
İngiltere	1	-2,582	1	-2,485
ABD	1	-3,216	1	-3,282
CIPS Stat		-3,17		-2,928

Sabitli veriler için H_0 hipotezi reddedilmiş ve serinin durağan olduğu ortaya konulmuştur. Ülke bazında ise yalnızca Şili, Almanya ve Lüksemburg'un verilerinin durağan; diğer ülkelerin ise birim köklü olduğu görülmektedir. Sabitli ve Trendli veriler için ise, panel istatistiği serinin durağan olduğunu göstermektedir. Ancak tek tek ülkelere bakıldığında ise %1 düzeyinde tüm ülkelerin birim kök içerdiği görülmektedir.

Tablo 13: Düşük Puanlı Ülkeler İçin Birim Kök Test Sonuçları – DYY/GSYiH

DYY	Düzeyde ve Sabitli		Düzeyde / Sabitli ve	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Belçika	2	-1,534	2	-1,829
Çekya	1	-1,940	1	-1,977
Fransa	1	-2,864	1	-2,505
Yunanistan	1	-3,686	1	-3,996
Macaristan	1	-3,358	1	-3,904
İsrail	1	-3,360	1	-3,261
İtalya	1	-5,636***	1	-5,875
Litvanya	1	-2,512	1	-2,703
Meksika	1	-0,433	2	-2,01
Norveç	1	-5,882***	1	-5,577
Polanya	1	-3,134	1	-3,352
Portekiz	1	-3,591	1	-3,471
Slovakya	1	-4,716**	1	-4,407
Slovenya	1	-2,499	1	-3,07
Güney Kore	1	-1,523	1	-1,173
İspanya	1	-1,560	1	-1,281
Türkiye	1	-1,216	1	-1,893
CIPS Stat		-2,908		-3,076

Sabitli veriler için panelin tümünde seri durağandır. Ülkelerde ise %1 düzeyinde İtalya, Norveç ve Slovakya hariç birim kök gözlenmiştir. Sabitli ve Trendli veriler için bakıldığında ise panelin tümünde durağan durum gözlenmiştir. Ülkeler bazında ise İtalya ve Norveç durağan durumda; diğer ülkeler ise birim köklü olarak çıkmıştır. Verilerimiz birim köklü çıktığı için bir sonraki aşamada temel değişkenlerin I(0) veya I(1) olmasının sonuçları etkilemediği ikinci nesil eşbütünleşme testlerinden Westerlund (2007) testi uygulanacaktır.

9.3. Eşbütünleşme Testi

Çalışmanın bu aşamasında Westerlund (2007) testi uygulanmıştır.

Tablo 14: Panel Eşbütünleşme Testi (Yüksek Puanlı Ülkeler İçin) – Ekonomik Özgürlüklerden Cari Denge /GSYİH Oranına

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-2,897	-5,27
G_a	-7,395	-0,151*
P_t	-10,144	-3,838
P_a	-8,862	-4,166

Sonuç olarak G_a istatistiği hariç H_0 hipotezi red edilmiştir. Bu durum Ekonomik Özgürlükler ile Cari Denge/GSYİH arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Tablo 15: Panel Eşbütünleşme Testi (Yüksek Puanlı Ülkeler İçin) – Cari Denge/GSYİH Oranından Ekonomik Özgürlüklere

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-11,737	-47,454
G_a	-4.495	2,119*
P_t	-6.127	0,128*
P_a	-4.440	-0,078*

Sonuç olarak G_t istatistiği hariç H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Bu durum Cari Denge/GSYİH ile Ekonomik Özgürlükler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını red etmiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilememiştir.

Tablo 16: Panel Eşbütünleşme Testi (Yüksek Puanlı Ülkeler İçin) – Ekonomik Özgürlüklerden Dış Ticaret Hacmi/GSYİH Oranına

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-17,191	-73,483
G_a	-8,43	-0,962*
P_t	-9,8	-3,498
P_a	-9,462	-4,721

Sonuç olarak G_a istatistiği hariç H_0 hipotezi red edilmiştir. Bu durum Ekonomik Özgürlükler ile Dış Ticaret Hacmi/GSYİH arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Tablo 17: Panel Eşbütünleşme Testi (Yüksek Puanlı Ülkeler İçin) – Dış Ticaret Hacmi/GSYİH Oranından Ekonomik Özgürlüklere

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-13,281	-54,82
G_a	-5,214	1,556*
P_t	-11,551	-5,226
P_a	-4,958	-0,557*

Sonuç olarak G_t istatistiği hariç H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Bu durum Dış Ticaret Hami/GSYİH oranı ile Ekonomik Özgürlükler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını red etmiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 18: Panel Eşbütünleşme Testi (Yüksek Puanlı Ülkeler İçin) – Ekonomik Özgürlüklerden DYY/GSYİH Oranına

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-2,122	-1,571**
G_a	-3,553	2,856
P_t	-7,642	-1,368**
P_a	-5,561	-1,115*

Sonuç olarak Ga istatistiği hariç H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Bu durum Ekonomik Özgürlükler ile DYY/GSYİH oranı arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını red etmiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 19: Panel Eşbütünleşme Testi (Yüksek Puanlı Ülkeler İçin) – DYY/GSYİH Oranından Ekonomik Özgürlüklere

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-7,054	-25,109
G_a	-9,669	-1,932***
P_t	-11,802	-5,474
P_a	-9,786	-5,021

Sonuç olarak Ga istatistiği hariç H_0 hipotezi red edilmiştir. DYY/GSYİH oranı ile Ekonomik Özgürlükler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermektedir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Tablo 20: Panel Eşbütünleşme Testi (Düşük Puanlı Ülkeler İçin) – Ekonomik Özgürlüklerden Cari Denge /GSYİH Oranına

İstatistik	Değer	Z Değeri
Gt	-14,079	-56,978
Ga	-6,976	0,172*
Pt	-13,879	-7,699
Pa	-8,527	-3,749

Sonuç olarak Ga istatistiği hariç H_0 hipotezi red edilmiştir. Bu durum Ekonomik Özgürlükler ile Cari Denge/GSYİH arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığından söz edilebilir

Tablo 21: Panel Eşbütünleşme Testi (Düşük Puanlı Ülkeler İçin) – Cari Denge/GSYİH Oranından Ekonomik Özgürlüklere

İstatistik	Değer	Z Değeri
Gt	-14,293	-57,969
Ga	-8,562	-1,035*
Pt	-6,564	-0,478*
Pa	-7,726	-3,028

Sonuç olarak Ga ve Pt istatistiği hariç H_0 hipotezi red edilmiştir. Bu durum Cari Denge/GSYİH oranından Ekonomik Özgürlükler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Tablo 22: Panel Eşbütünleşme Testi (Düşük Puanlı Ülkeler İçin) – Ekonomik Özgürlüklerden Dış Ticaret Hacmi/GSYİH Oranına

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-4,128	-10,829
G_a	-6,035	0,888*
P_t	-8,475	-2,364
P_a	-6,926	-2,309***

Sonuç olarak Ga istatistiği hariç H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde red edilmiştir. Bu durum Ekonomik Özgürlükler ile Dış Ticaret Hacmi/GSYİH arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Tablo 23: Panel Eşbütünleşme Testi (Düşük Puanlı Ülkeler İçin) – Dış Ticaret Hacmi/GSYİH Oranından Ekonomik Özgürlüklere

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-18,287	-76,493
G_a	-3,658	2,696*
P_t	-3,705	2,344*
P_a	-3,129	1,103*

Sonuç olarak G_t istatistiği hariç H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Bu durum Dış Ticaret Hacmi/GSYİH ile Ekonomik Özgürlükler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını red etmiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 24: Panel Eşbütünleşme Testi (Düşük Puanlı Ülkeler İçin) – DYY/GSYİH Oranından Ekonomik Özgürlüklere

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-11,264	-43,921
G_a	-8,964	-1,341**
P_t	-9,853	-3,725
P_a	-5,340	-0,885*

Sonuç olarak P_a istatistiği hariç H_0 hipotezi %10 anlamlılık düzeyinde red edilmiştir. Bu durum, test istatisklerine bakıldığında %10 anlamlılık düzeyinde DYY/GSYİH oranından Ekonomik Özgürlüklere doğru eşbütünleşme ikişkisi kabul edilmektedir. Dolayısıyla değişkenler arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Tablo 25: Panel Eşbütünleşme Testi (Düşük Puanlı Ülkeler İçin) – Ekonomik Özgürlüklerden DYY/GSYİH Oranına

İstatistik	Değer	Z Değeri
G_t	-13,644	-54,961
G_a	-7,834	-0,481*
P_t	-10,726	-4,587
P_a	-8,560	-3,778

Sonuç olarak G_a istatistiği hariç H_0 hipotezi red edilmiştir. Bu durum Ekonomik Özgürlükler ile DYY/GSYİH arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Adam Smith 1776'da "Ulusların Zenginliği" adlı eserinden yola çıkarak ele aldığı ekonomik kalkınma, refah ve ekonomik özgürlük teorilerinde, ekonomik kalkınmanın, refahın ve özgürlüğün devlet müdahalesinin en az düzeyde tutulduğu ve özel sektöründe en fazla hareket alanına ve serbestliğine sahip olduğu bir piyasanın dünya refahını artıracağını savunmuştur. 17. Yüzyıl sonralarına doğru, Smith tarafından ortaya atılan bu teori, günümüz ülke ekonomilerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Smith'in Mutlak Üstünlükler Teorisinden sonra geliştirilen tüm rekabet teorileri, bu teorinin geliştirilmiş versiyonları olak kabul edilmektedir. Bunun başlıca sebebi, gelişmiş ülkelerin rekabet gücü elde edebilmek için yönetim ve üretim süreçlerini en uygun evsahibi ülkelere taşıması ve gelişmekte olan ülkelerin de serbest piyasa ekonomisi yapı içeresinde aynı yola başvurmaları olarak özetlenebilir. Sınır dışına çıkmaya başlayan bu küresel sermayenin, Doğrudan Yabancı Yatırımların ekonomiler açısından önemi ortaya çıkarmıştır.

Doğrudan yabancı yatırımlar, yatırımın yapıldığı ülkede bir dizi katma değer yaratmaktadır. Öncelikle getirdiği uzun süreli sermaye ve yaptıkları fiziki yatırımlar ile ekonomik büyümenin hızlandırmakta, istihdam alanlara yaratmakta, getirdiği teknoloji ile geldiği sektördeki teknik bilgi birikimini ve dış ticaret hacmini artırmakta ve dış ticaret açığının azaltılmasına destek vermektedir. Bu tür iktisadi kalkınmaya yönelik destekleyici faktörler gözönüne alındığında doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekmenin sadece gelişmekte veya az gelişmiş ülkeler için değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümeleri istikrarlı bir şekilde devam ettirebilmesi için de önem arz etmektedirler.

Doğrudan yabancı yatırımlar genel itibariyle çok uluslu şirketler tarafından gerçekleşmektedir. Çok uluslu şirketler yatırım yapmayı planladıkları ülkelerde birden fazla faktörü göz önünde bulundurmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik belirsizliklerin düşük, ekonomik özgürlüklerin yüksek, bürokratik engellerin minimize edilmiş, devlet müdahaleciliğin hiç olmadığı veya çok az olduğu, hukuk üstünlüğün en yüksek ve serbest piyasa ekonomi şartlarını içinde barındıran ülke ekonomilerini tercih etmektedirler. Bu yukarıda sayılan maddelerin tümü ekonomik özgürlükler endeksi bileşenleri içinde yer almaktadır. Bu da, çok uluslu şirketlerin yatırımlarını planlarken ekonomik özgürlükleri yüksek olan ülkeleri tercih etmelerine yol açmaktadır.

Heritage Vakfı ile Wall Street Journal tarafından her yıl yayınlanan ekonomik özgürlükler endeksine göre, küreselleşmenin de etkisiyle ülkelerin ekonomik açıdan daha özgür hale getirildiği saptamasında bulunulmuştur. Uluslararası ticaretteki tarife ve tarife dışı engellerin minimize edilmesiyle beraber küresel ticaret artmakta ve ekonomik özgürlüklerin önü açılmaktadır.

Heritage Vakfı ve Wall Street Journal tarafından yayınlanan ekonomik özgürlükler, 12 altbileşende oluşmaktadır. Bu ekonomik özgürlüklerden bazıları ekonominin yatırım ve ticaret açıklığını ölçerken; bazıları bireysel düzeyde ekonomik özgürlük ve işgücü ve finansal kaynakların kullanımı için bireysel özgürlüklerin ölçümü ile ilgilenmektedir. Ekonomik Özgürlükler Endeksi; (ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, finansal özgürlük, iş özgürlüğü, mali sağlamlılık, parasal özgürlük, emek özgürlüğü, kamu harcamaları, kamusal bütünlük, adli etkililik, vergi yükü ve mülkiyet hakları özgürlüğünden oluşmaktadır. 2018 yılı itibariye Heritage Vakfı'nın ekonomik özgürlükler endeksine göre OECD ülkelerin 1995-2015 dönemleri arasında ekonomik özgürlükler ortalamasının her yıl daha da yükseldiğini göstermektedir.

Bu çalışma, ekonomik özgürlükler endeksine OECD üyesi ülkeler açısından yaklaşmaktadır. OECD'yi oluşturan ülkelerin farklı ekonomik özgürlük ve gelişmişlik seviyesine sahip olmasından kaynaklı OECD ülkeleri yüksek ve düşük ekonomik özgürlük puanına sahip ülke grupları şeklinde iki sınıfa ayrılmıştır. Ekonomik Özgürlüklerin dış ticaret rekabet gücü ile ilişkisini, Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYİH, Cari Denge/GSYİH ve Dış Ticaret Hacmi/GSYİH verilerini kullanarak panel veri analizi ile incelenmiştir. Bu çalışma ile söz konusu ilişki ülkelerin dış ticarette rekabet gücünü belirleyen faktörler üzerinden daha geniş bir çerçevede ele alınmakta, yapılan ampirik çalışma bu teorik zemine oturtularak literatüre yeni bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, OECD bünyesindeki ülkelerdeki ekonomik özgürlüklerin seviyesi ile doğrudan yabancı yatırımlar, cari denge ve dış ticaret hacmi arasında genel itibariyle bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik özgürlük düzeyi görece yüksek olan ülkelerde Ekonomik Özgürlükler Endeksi ile Cari Denge/GSYİH, Dış Ticaret Hacmi/GSYİH oranları arasında uzun dönemli ilişki tespit edilebilirken, Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYİH oranları arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum söz konusu ülkelerin yabancı sermaye hareketlerinde belirleyici güçte rol almaları ve dolayısıyla kendi ekonomik özgürlük düzeylerini dayattığı şeklinde yorumlanabilir. Ekonomik özgürlük endeksi bileşenleri itibariyle hukukun üstünlüğü, kamunun ekonomideki büyüklüğü, yasal düzenlemelerde etkinlik ve piyasaların açıklığı üzerinde

hesaplanmaktadır. Bu grup içindeki ülkeler kurumsal altyapılarını uzun zaman önce oluşturmuş ve kolay kolay değişikliğe gitmeyen ülkeler oldukları için, doğrudan yabancı yatırımlar gibi etkisi diğerlerine kıyasla daha uzun vadede ortaya çıkan ve görece daha kalıcı olan bir değişken ile aralarında ilişki kurulamaması normal karşılanabilmelidir.

Ekonomik özgürlük düzeyi görece düşük olan ülkeler için yapılan analizde ise her üç değişken ile Ekonomik Özgürlük Endeksi verileri arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı kabul edilmiştir. Bu grubun içinde kısmen eski Doğu Blok'u ülkelerinin (Çekya, Macaristan, Letonya, Polonya, Slovakya, Slovenya) ve kısmen de ekonomisini gelişmiş ülkelerce önerilen/dayatılan yapısal uyum programları çerçevesinde şekillendirmiş ya da sık sık ekonomik kriz yaşadığı için yabancı yatırımlara ihtiyacı daha yüksek olan ülkelerin (Türkiye, İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz) bulunuyor olması uzun dönemli ilişkinin varlığı konusunda bir açıklayıcı neden olabilir. Yabancı yatırımların ülkeye gelmesi, dış ticarette kota, vb. yasaklamalarla mücadele, ihracat için ithalata bağımlılık gibi nedenler, söz konusu ülkelerin uluslararası ticarette rekabet için ekonomik özgürlükler düzeyinde etkili olabiliecek unsurlarını değiştirmelerine yol açabilir.

Kaynakça

Ak, Gökhan (2015). John Staurt Mill Düşününde Bireyin Özgürlüğü, *EUL Journal Of Social Sciences (VI-I) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran, S. 37-61.

Ajide, Kazeem B. & Eregha, Perekunah. Economic Freedom and FDI in ECOWAS Countries: A Panel Data Analysis, *Applied Econometrics and International Development,* 14(2), 163-173.

Appleyard, Denis R.& Field, Alfred. (1998). *International Economics*, New York: Mc Graw Hill.

Azman – Saini, Ahmad Z. Baharumshah & Siong H. Law (2010). FDI, Economic Freedom And Economic Growth: International Evidence. *Economic Modelling*, Vol. 27 Issue 5, 1079-1089.

Badri, Arash Ketabforoush&Aidin Poorabdollahi Sheshgelani, (2017). Economic Freedom And FDI In Selected Developing Countries. *Noble International Journal Of Economics And Financial Research* Vol. 2, No. 5, Pp: 82-87.

Baltagi, Badi H. (2013). *Econometric Analysis of Panel Data* (5. Edition). U.K.: John Wiley & Sons Ltd.

Baltagi, Badi H. & Pesaran, M. Hashem, "Heterogeneity and Cross Section Dependence in Panel Data Models: Theory and Applications", *Journal of Applied Econometrics***,** 22, 2007, pp. 232-232.

Barro, Robert J. (1998). *Determinants Of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*, London: MIT Press Books.

Bengoa Marta & Sanchez- Robles B. (2003). FDI, Economic Freedom And Growth: New Evidence From Latin America. *European Journal Of Political Economy* 19, S. 529-45.

Bergstrand, Jeffrey H. (1990). The Heckscher – Ohlin – Samuelson Model, The Linder Hypothesis And The Determinants Of Bilateral Intra Industry Trade. *The Economic Journal* 100 (403), 1216-1229.

Blomström, Magnus & Kokko, Ari (1997). *The Impact Of Foreign Investment On Host Countries: A Review Of The Empirical Evidence*. World Bank Paper 1745. (Mayıs, 2018) Http://Documents.Worldbank.Org/Curated/En/992201468765633696/107507322_20041117150016/Additional/Multi-Page.Pdf

Breusch, Trevor S. & Adrian Rodney Pagan(1980) "The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics." *The Review of Economic Studies* 47.1 :239-253.

Caetano, Jose & Caleiro, Antonio (2009). *Economic Freedom And Foreign Direct Investment - How Different Are The MENA Countries From The EU?*. Universitdade De Evora, Documento De Trabalho, No. 2009/02. (Mayıs, 2018), Https://Www.Econstor.Eu/Bitstream/10419/144148/1/Wp_2009_02.Pdf

Carlsson, Fredrik and Lundström, Susanna, (2001). Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects, *Working Paper in Economics*, No. 33, January 2001.

Cushman, David O. (1985). Real Exchange Rate Risk, Expectations And The Level Of Direct Investment, *The Review Of Economics And Statistics*, 67, 297-308.

Dunning, John H. (1998). Location And The Multinational Enterprise: A Neglected Factor. Journal Of

International Business Studies. 1998; 29(1):45-66.

Hayek, Friedrich August (2009). *Economic Freedom And Representative Government*, Fourth Wincott Memorial Lecture Delivered At The Royal Society Of Arts, Web Edition (1973).

Helleiner, Gerald K. (1973). Manufactured Exports From Less-Developed Countries And Multinational Firms. *Economic Journal*, Vol. 83, S.21-47.

Heritage Vakfı (2018). *Highlights Of 2018 Index Of Economic Freedom Report*, (Mayıs, 2018) Https://Www.Heritage.Org/Trade/Report/2018-Index-Economic-Freedom-Freedom-Trade-Key-Prosperity

Herzer, Dierk (2010). *How Does FDI Really Affect Developing Countries Growth? Economic Modelling*. Discussion Paper 207. Ibero-America Institute For Economic Research.

Hossain, Shakib (2016). Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Economic Growth: Evidence from Developing Countries, *International Journal of Economics and Finance*, C.8, Sayı:11, pp. 200-214.

Imtiaz, Sadia & Bashir, Malik (2017). Economic Freedom and Foreign Direct Investment in South Asian Countries. *Theoretical and Applied Economics*, C.14, Sayı:2, ss. 281-294.

Kapuria, Vibha (2007). Economic Freedom and Foreign Direct Investment in Developing Countries, *The Journal of Developing Areas*, 41(1), 143-154.

Kastrati, Selma K. (2013). The Effects Of Foreign Direct Investments For Host Country's Economy, *European Journal Of Interdisciplinary Studies*, Vol: 5 Issue 1, S.26-38.

Kazemi, Morteza, Saini, Azman (2017). Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Democracy. *Int. Journal of Economics and Management*, C.11, Sayı:1, ss. 1 -15.

Kılıç, Rehim (2002). *Absolute And Comparative Advantage: Ricardian Model*, Unpublished Lecture Notes, Department Of Economics, Marshall Hall, Michigan State University, East Lansing, USA,

Lipsey, Robert E. (2004). *Home-And Host-Country Effects Of Foreign Direct Investment. In Challenges To Globalization: Analyzing The Economics*. University Of Chicago Press, Pp. 333-382.

Macdougall, George Donald .A. (1960). The Benefits And Cost Of Private Foreign Investment Abroad: A Theoretical Approach. *Economic Record*, Vol. 36, S.13-35.

Meyer, Klaus (1998). *Direct Investment In Economies In Transition, Aldershot, UK And Northampton*, MA, USA: Edward Elgar, S. 59-79.

Mill, John Stuart (2001). *Essays On Liberty*, Kanada, Kitchener: Batoche Books (1859).

Moussa Mohamed, Çaha Hawa & Karagöz Murat (2016), "Review of Economic Freedom Impact on FDI: New Evidence from Fragile and Conflict Countries" *Procedia Economics and Finance*, Vol. 38, pp. 163-173.

OECD (2002). *FDI For Development, Maximising Benefits, Minimising Costs, Overview*. OECD Report, Paris, (Mayıs, 2018) Www.Oecd.Org

OECD (2012). *Glassory Of Foreign Direct Investment Related Terms*, (Mayıs, 2018), Www.Oecd.Org .

OECD (2018b). *FDI Statistics*. (Mayıs, 2018), Http://Www.Oecd.Org/Corporate/Mne/Statistics.Htm

Pearson, Dennis, Dong Nyonna & il-Joong. Kim (2012). The Relationship between Economic Freedom, State Growth and Foreign Direct Investment in US States, *International Journal of Economics and Finance;* 4(10): 140-146

Pesaran, M. Hashem, A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence, *Journal of Applied Econometrics*, 22, 2007, pp. 265-312.

Porter, Michael (1998). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press, 1990. (Republished with a new introduction, 1998.)

Pourshahabi, Farshid, Mahmoudinia, Davoud & Soderjani, Ehsan S. (2011). FDI, human capital, economic freedom and growth in OECD countries. *Research Journal of International Studies*, 19, 71-81.

Rehman, A. Adil, I. & Anis, Hafsa (2012). Exchange Rate, J Curve And Debt Burden Of Pakistan *Pakistan Economic And Social Review*, 50, 41-56.

Rikardo, David (1997). *Ekonomi Politiğin Ve Vergilendirmenin İlkeleri*, Belge Yayınları, İstanbul (1817).

Santhirasegaram, Selvarathinam (2007), The Impact of Democratic and Economic Freedom on Economic Growth in Developing Countries: Pooled Cross Country Data Evidence, *Journal of Applied Sciences*, 7(11), 1484-1489.

Smith, Adam (2015). *Milletlerin Zenginliği*, İş Bankası Kültür Yayınları, (1776).

Tatoğlu, Ferda Y. (2013). *İleri panel veri analizi: Stata uygulamalı.* İstanbul: Beta.

Tatoğlu, Ekrem & Glaister, Keith W. (1998) Determinants Of Foreign Direct Investment In Turkey, *Thunderbird International Business Review*, Vol. 40(3), S.279-314, 1998.

UNCTAD. (2017). *World Investment Report: Performing International Investment Governance*. United Nations, (Mayıs, 2018), Http://Unctad.Org/En/Publicationslibrary/Wir2017_En.Pdf

Verner, Tomas (2015). The Effect Of Economic Freedom On National Competitiveness: Causality From A Panel Of Countries. *Journal Of Economics, Business And Management*, Vol. 3 No: 1, January 2015, S. 150-155.

Vernon, Raymond (1966). International Investment And International Trade In The Product Cycle. *Quarterly Journal Of Economics* 80, No 2, S. 190-207.

Westerlund, Joakim (2007), Testing for Error Correction in Panel Data, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 69(6), 709-748.

World Development Indicators, http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators Erişim Tarihi: 25 Mayıs,2018

Yereli, Ahmet Burçin (2003). *Ekonomik Özgürlükler Ve Türkiyede Devlet Birey İlişkisi*, Ankara: Gazi Yayınevi.

Zghidi, Nahed, Sghaier, Imen & Abida, Zouheir. (2016). "Does Economic Freedom Enhance the Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in North African Countries? A Panel Data Analysis". *African Development Review*, C. 28, Sayı:1, ss. 64-74.

Zimring, Assaf (2015). Testing The Heckscher-Ohlin-Vanek Theory With A Natural Experiment. *Research Seminar In International Economics*. Gerald R. Ford School Of Public Policy. The University Of Michigan Ann Arbor, *Michigan Discussion Paper* No. 642.